

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA FILOZOFICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Odraz deportace Karačajevců v literatuře a filmu

Kristýna Paidarová

Plzeň 2018

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra germanistiky a slavistiky

Studijní program Filologie

Studijní obor Cizí jazyky pro komerční praxi

Kombinace angličtina – ruština

Bakalářská práce

Odras deportace Karačajevců v literatuře a filmu

Kristýna Paidarová

Vedoucí práce: Mgr. Bohuslava Němcová, Ph.D.

Katedra germanistiky a slavistiky

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně, s použitím odborné literatury a zdrojů uvedených v seznamu, který je součástí této bakalářské práce.

.....
Kristýna Paidarová

V Plzni dne 27. 4. 2018

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí bakalářské práce Mgr. Bohuslavě Němcové, Ph.D. za metodické vedení práce, cenné rady a připomínky.

Obsah

1 ÚVOD	1
2 KARAČAJEVSKO–ČERKESKÁ REPUBLIKA	3
2.1 Geografické umístění a přírodní podmínky.....	3
2.2 Politický systém a územní členění.....	3
2.3 Demografické údaje.....	4
2.4 Karačajevci.....	5
3 HISTORICKÝ KONTEXT	6
3.1 Národnostní politika SSSR.....	7
3.2 Etnické čistky v SSSR.....	8
3.3 Karačajevsko–Čerkesko jako součást SSSR.....	9
3.4 Deportace Karačajevců.....	10
3.4.1 Průběh deportace.....	11
3.4.2 Život v exilu.....	12
3.4.3 Příčiny deportace.....	13
3.4.4 Návrat a rehabilitace.....	14
4 ODRAZ DEPORTACE KARAČAJEVců V LITERATUŘE	16
4.1 Úvod do karačajevské literatury.....	16
4.2 Odraz deportace Karačajevců v literatuře.....	18
4.3 Odraz deportace Karačajevců v poezii.....	20
4.3.1 Ismail Unuchovič Semjonov.....	21
4.3.2 Tvorba Ismaila Semjonova.....	22
4.3.3 Odraz deportace v tvorbě Ismaila Semjovova.....	23
4.4 Odraz deportace Karačajevců v próze.....	30
4.4.1 Chalimat Baščievna Bajramukova.....	31
4.4.2 Tvorba Chalimat Bajramukové.....	32

4.4.3 Odraz deportace v tvorbě Chalimat Bajramukové.....	33
5 ODRAZ DEPORTACE VE FILMU.....	41
5.1 Film „Холод“ (Chlad).....	41
5.1.1 Děj filmu „Chlad“.....	42
5.1.2 Hlavní myšlenky filmu „Chlad“.....	44
6 ZÁVĚR.....	45
7 SEZNAM LITERATURY A ZDROJŮ.....	47
9 RESUMÉ.....	58
10 SEZNAM PŘÍLOH.....	59
Příloha 1: Azamat Sujunčev.....	60
Příloha 2: Bilal Lajpanov.....	62
Příloha 3: Nazir Chubijev.....	64

1 ÚVOD

Karačajevci představují národ žijící v Karačajevsko-čerkeské republice, která se nachází na Severním Kavkaze a je v současné době součástí Ruské federace. Během 2. světové války, označované v ruském prostředí jako Velká vlastenecká válka, byli Karačajevci jedním z národů, jež byly deportovány do zemí střední Asie, konkrétně do Kazachstánu, Kyrgyzstánu a Uzbekistánu. Hlavním cílem práce je seznámit českého čtenáře s karačajevskou literaturou, v níž jsou zobrazeny události deportace. Téma bylo vybráno z toho důvodu, že tato problematika nebyla doposud v českém prostředí zpracována.

Pro práci je zásadní tvorba dvou karačajevských autorů, kteří deportaci sami zažili a v Karačajevsko-Čerkesku se řadí k jedněm z nejznámějších spisovatelů. Na ukázkách z konkrétních děl jsou demonstrovány a analyzovány základní motivy a myšlenky karačajevské literatury spojené s tematikou deportace Karačajevců. Práce se vedle literárních děl zabývá i touto tematikou v kinematografii.

V úvodní kapitole je představena Karačajevsko-čerkeská republika a její znaky jako geografické umístění, politický systém, atd. Mimo tyto údaje je zde rovněž uvedena charakteristika karačajevského národa. V jednotlivých podkapitolách je přiblížen historický vývoj Karačajevsko-Čerkeska, události předcházející deportaci Karačajevců, samotná deportace (1943 – 1957), život Karačajevců v exilu a jejich následná rehabilitace.

V následující kapitole je představeno karačajevské písemnictví. Úvod této části shrnuje rozvoj a tendence karačajevské literatury a věnuje se i vývoji karačajevského jazyka, jelikož literatura a jazyk jsou vzájemně propojené. Dále je zkoumán odraz deportace v karačajevské literatuře, a to zejména v literatuře umělecké (poezii a próze). Na vybraných dílech dvou karačajevských autorů, Ismaila Semjonova a Chalimat Bajramukové, je analyzováno vyobrazení

deportace Karačajevců, života v exilu a jejich návrat na území Karačajevsko-Čerkeska. Pro tyto účely byla vybrána následující díla:

1. Ismail Semjonov a jeho básně „В день выселения“ (V den vysídlení), „Горькие слова“ (Hořká slova), „Молитва“ (Modlitba), „Исмаил вернулся на свою землю“ (Ismail se navrátil do své země), „В тяжелое время“ (V těžkých časech), „В день возвращения моему народу“ (Mému národu v den návratu)
2. Chalimat Bajramukova a její román „Четырнадцать лет“ (Čtrnáct let).

V poslední kapitole je představen film zabývající se problematikou deportace Karačajevců, jeho děj, hlavní myšlenky a symboly. Konkrétně se jedná o snímek „Холод“ (Chlad, 1991), jehož autorem je karačajevský scénárista a režisér Chusejn Erkenov.

U každého autora, zmíněného v práci, jsou v závorce za jménem uvedeny roky jeho života a ruský název jeho díla, za nímž v závorce následuje český překlad a rok vydání, popř. rok napsání, který je označen hvězdičkou. V případě, že u díla není uveden rok napsání nebo vydání, nepodařilo se nám tuto informaci z námi dostupných zdrojů zjistit. Vzhledem k tomu, že žádné z výše jmenovaných děl zatím nebylo přeloženo do češtiny, jsou české názvy a ukázky děl překladem z ruského jazyka, jenž byl vytvořen autorkou této bakalářské práce.

Při zpracování bakalářské práce byly využívány především ruskojazyčné materiály, které byly shromážděny autorkou práce během studijního pobytu v Karačajevsku v roce 2017.

2 KARAČAJEVSKO-ČERKESKÁ REPUBLIKA

Tato kapitola pojednává o Karačajevsko-čerkeské republice, která je jednou z 85 územních subjektů Ruské federace. Představeny jsou zde její poloha, přírodní podmínky, politický systém, územní členění, demografické údaje a samotný karačajevský národ.

2.1 Geografické umístění a přírodní podmínky

Karačajevsko-čerkeská republika se nachází na severozápadě pohoří Kavkaz. Republika hraničí s Krasnodarským krajem, Stavropolským krajem, Kabardsko-balkarskou republikou, Abcházíí a Gruzií. Svoji rozlohou, která činí 14 300 km², se řadí k menším územním celkům Ruské federace a jedná se z velké části o hornatou oblast, jejíž nadmořská výška se pohybuje v rozmezí od 400 do 5 642 m. n. m. (Michailov 2004, 4). Většina území se nachází na Velkém Kavkaze a nepřesahuje nadmořskou výšku 4 000 m. Nejvyšším vrcholem Karačajevsko-Čerkeska, a zároveň i Ruské federace, je hora Elbrus, jejíž nadmořská výška dosahuje zmíněných 5 642 m¹. V závislosti na průběhu pomyslné hranice mezi Evropou a Asií je dnes Elbrus považován také za nejvyšší horu Evropy.

2.2 Politický systém a územní členění

Pokud jde o politický systém, Karačajevsko-čerkeská republika má jako jedna z 22 republik Ruské federace vlastní ústavu, legislativu, parlament a právo volit si úřední jazyky². Mezi úřední jazyky Karačajevsko-Čerkeska patří celkem 5 jazyků, a to konkrétně karačajevský, ruský, čerkeský, nogajský a abazinský³. Hlavním administrativním centrem je město Čerkesk, kde rovněž

---

1 Общие данные. *Официальный сайт Главы и Правительства Карачаево-Черкесской республики* [online]. Copyright © 2012 [cit. 02.03.2018]. Dostupné z: http://kchr.ru/mainmenu/about_the_republic/about/.

2 Конституция Российской Федерации. *Конституция Российской Федерации* [online]. Copyright © [cit. 02.03.2018]. Dostupné z: <http://constitution.kremlin.ru/>.

3 Карачаево-Черкесия. *Это Кавказ* [online]. Copyright © 2018 [cit. 03.03.2018]. Dostupné z: <https://etokavkaz.ru/kchr>.

sídlí karačajevsko-čerkeská vláda a parlament⁴. Republika se dále dělí na 10 krajů, a sice na Abazinský, Adyge-chalbský, Zelenčukský, Karačajevský, Malokaračajevský, Nogajský, Prikubanský, Urupský, Ust'-džegutinský a Chabezský kraj⁵. Jako Karačajevsko-čerkeská autonomní oblast (KČAO) byla založena 12. ledna 1922, republikou se stala až 3. července 1991 a nesla název Karačajevsko-čerkeská sovětská socialistická republika. Své nynější pojmenování získala v listopadu roku 1992⁶.

2.3 Demografické údaje

Co se týče demografického hlediska, je obecně známo, že na Severním Kavkaze vždy žilo a v současné době stále žije mnoho různých národností. Na konci 19. století nazval ruský archeolog V. F. Miller ve své knize *Osetské etudy* Kavkazský hřbet horou jazyků, protože podle jeho slov na světě neexistuje jiné místo, kde by se na podobně malém území nacházelo tolik různých kmenů a různojazyčných národů (Tčašokov, Balkarov 1960, 9). Ani Karačajevsko-Čerkesko není výjimkou. Na jeho území žije více než 80 národností, přičemž podle sčítání lidu z roku 2010 populace Karačajevců činí 41% z celkového počtu obyvatel republiky, a to přibližně 218 500 osob⁷ (Karaketov, Sabančijev 2014, 17).

---

4 Общие данные. *Официальный сайт Главы и Правительства Карачаево-Черкесской республики* [online]. Copyright © 2012 [cit. 02.03.2018]. Dostupné z: http://kchr.ru/mainmenu/about_the_republic/about/.

5 Об административно-территориальном устройстве Карачаево-черкесской республики (с изменениями на: 22.02.2017), Закон Карачаево-Черкесской Республики от 24 февраля 2004 года №84-РЗ. *Docs.cntd.ru, все Кодексы РФ, СП, ГОСТ, СНИП, Санпин, регламенты, указы, законы* [online]. Copyright © [cit. 12.04.2018]. Dostupné z: <http://docs.cntd.ru/document/802054682>.

6 Общие данные. *Официальный сайт Главы и Правительства Карачаево-Черкесской республики* [online]. Copyright © 2012 [cit. 02.03.2018]. Dostupné z: http://kchr.ru/mainmenu/about_the_republic/about/.

7 Карачаево-Черкесская Республика (справка по схеме) - Карачаево-Черкесская Республика - Министерство иностранных дел Российской Федерации . [online]. Copyright © 2017 [cit. 02.03.2018]. Dostupné z: http://www.mid.ru/ru/maps/ru/ru-kc/-/asset_publisher/jMTVGsngd25w/content/id/2299877.

2.4 Karačajevci

Karačajevci jsou národ žijící zejména v oblasti Severního Kavkazu. Ačkoli byli na konci raného středověku převážně křesťanského vyznání, v dnešních dnech se většina z nich hlásí k sunnitské formě islámu, která se mezi nimi rozšířila v době pozdního středověku (Karaketov, Sabančijev 2014, 448 – 449). O původu Karačajevců jsou dodnes vedeny spory, které jsou zapříčiněny nedostatkem písemných pramenů. Vědci se už několik desetiletí snaží tuto nevyřešenou otázku objasnit, a proto přicházejí s různými teoriemi. T. CH. Kumikov (1960, 11) uvádí celkem 9 teorií, ke kterým patří: teorie o hunském, nogajském, krymsko-tatarském, mongolském, bulharském, kypčackém, chazarském, alanském a tureckém původu. P. I. Baltin a M. M. Sakijev (1957, 20) se ztotožňují s verzí o kypčackém původu Karačajevců. Svou teorii zakládají na tom, že Kypčaci⁸ byli ve 13. století donuceni ustoupit vlivem tataro-mongolského nátlaku do oblasti Severního Kavkazu a jihoruských stepí. Dále argumentují tím, že se karačajština řadí do kypčacké jazykové skupiny⁹. Oproti tomu vyzdvihuje K. T. Lajpanov (2005, 78) teorii o alanském původu, kterou opírá o nálezy alanských nálezů na vysokohorském území Karačajevsko–Čerkeska. M. D. Karaketov a CH.-M. A. Sabančijev (2014, 21 – 22) naopak zastávají názor, že ve formování karačajevského národa nehrál významnou roli ani alanský komponent, ani přítomnost skupin středoasijského původu v dobách existence Zlaté hordy i po ní. Základ tohoto národa byl podle jejich názoru dán genetickým působením nově příchozích skupin různých jazykových příslušností na původní obyvatelé, a proto Karačajevce řadí k severokavkazské rase se slabými jihoevropskými znaky. Z výše uvedených zdrojů vyplývá, že otázka původu Karačajevců je dodnes diskutované a aktuální téma.

---

8 Kypčaci neboli Kumanové – různá etnonymická pojmenování Polovců, turkického kočovného kmene původem ze Střední Asie.

История кыпчаков, которых мы именуем половцами | Центр Льва Гумилёва. *Центр Льва Гумилёва / Современное Евразийство и Скифство* [online]. Copyright © 2010 [cit. 04.03.2018]. Dostupné z: <http://www.gumilev-center.ru/istoriya-kypchakov-kotorykh-my-imenuem-polovcami/>.

9 Viz kapitola 4.1 Úvod do karačajevské literatury, str. 16.

3 HISTORICKÝ KONTEXT

Území Karačajevsko-Čerkeska se v minulosti nacházelo pod nadvládou několika říší. V raném středověku to byly Turkický kaganát a Chazarská říše. Na přelomu raného a vrcholného středověku pak Alánie¹⁰, která byla zničena nájezdy mongolských kočovníků Zlaté hordy neboli Kypčackého chanátu. Vliv Zlaté hordy byl v 16. století omezen a část území přešla do vlastnictví Nogajské hordy. Od 16. do 18. století se Severní Kavkaz nacházel ve střetu zájmů dvou velkých mocností, a to Osmanské říše a Ruského impéria (Nachušev 1998, 11 – 13). Na začátku 19. století byla oblast Karačajevsko-Čerkeska územně rozdělena právě mezi tyto dvě mocnosti. Situace se nicméně změnila v průběhu Kavkazské války, kdy v roce 1828 carská vojska po dvanáctihodinové bitvě u hory Chasauk definitivně zvítězila nad Karačajevci a celé území přešlo pod nadvládu Ruského impéria (Boromangnajev 2010, 81).

I přes pokračující rozpínavost Ruského impéria se začala projevovat krize a úpadek tehdejší absolutistické vlády rodu Romanovců, která vyústila v četná povstání v průběhu 19. a na začátku 20. století. 9. ledna roku 1905¹¹ proběhla v Petrohradu demonstrace dělníků, kteří žádali zlepšení pracovních podmínek, zrušení cenzury a toleranci v náboženských otázkách. Demonstrace, později označovaná jako Krvavá neděle, byla násilně rozehnána střelbou do demonstrantů, což zvýšilo nenávisť vůči caru Mikuláši II. a carské vládě (Zubov 2014, 151 – 155). Vyvrcholením nespokojenosti zejména dělnické třídy byla tzv. Únorová revoluce v roce 1917, která začala generální stávkou v Petrohradě a vyústila v pád carského režimu v březnu roku 1917. Po těchto událostech byla vyhlášena Prozatímní vláda, která byla svržena bolševiky v čele s V. I. Leninem téhož roku během Velké říjnové socialistické revoluce¹². Tato

---

10 Toto bylo také období prvních kontaktů mezi obyvateli Kavkazu a Kyjevské Rusi (Nachušev 1998, 11).

11 Podle Juliánského kalendáře.

12 Název používaný v historii a historiografii v období vlády Komunistické strany, dnes nejčastěji používáno označení Říjnová revoluce, bolševická revoluce či bolševický převrat. Viz VYDRA, Zbyněk a kolektiv. *Dějiny Ruska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2017. ISBN 978-80-7422324-2.

revoluce vyvolala v Rusku občanskou válku mezi rudými zastánci a bílými odpůrci bolševiků, jež skončila až v roce 1920 vítězstvím bolševiků a definitivním převzetím vlády Sociálně demokratickou dělnickou stranou Ruska (Vydra, Hlousková 2017, 282 – 288). Pro tehdejší Rusko to znamenalo odsouzení k represím, etnickým a politickým čistkám, vykonstruovaným politickým procesům, kolektivizaci, cenzuře, teroru, zřízení pracovních táborů a omezování lidských práv a svobod.

3.1 Národnostní politika SSSR

„Po vítězství v občanské válce začali bolševici realizovat projekt „rozvoje utlačovaných národů bývalého Ruského impéria,“ což bylo spojeno s rozvojem národních kultur, jazyků, vzdělávání a celkového rozkvětu průmyslu a hospodářství (Zubov 2014, 705). Nárůst gramotnosti a formování národních jazyků bylo provázáno s propagací ideí komunismu. Většina neruských obyvatel neovládala ruský jazyk, a proto bylo nutné šířit myšlenku marxismu-leninismu¹³ prostřednictvím jiných jazyků. Dále byly vytvářeny autonomní republiky a oblasti, které ale fakticky neměly žádnou samosprávu a naprosto podléhaly Všesvazové komunistické straně. Do jednotlivých územních celků byly spojovány ty národy, které měly různé kořeny¹⁴. Podpora kulturního rozvoje byla omezena pouze na rozvoj tzv. „proletářské kultury“¹⁵ a jiné formy aktivit jak už politických, tak i kulturních, které překračovaly tuto myšlenku, byly zakázány. Celkově se komunisté ve 20. letech snažili o vytvoření „svazku pracujících celého světa a předpokládali, že po nějakém čase zmizí v takovém svazku všechny etnické a kulturní hranice, jazyky splynou, rasy se promíchají.“

13 Souhrn ideologických principů K. Marxe, F. Engelse a V. I. Lenina, který byl uzákoněn J. V. Stalinem ve 30. letech 20. století a stal se hlavní doktrínou pro Komunistickou stranu SSSR. Marxismus-leninismus. *Sociologická encyklopedie*. [online]. Copyright ©2017 [cit. 20.04.2018]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Marxismus-leninismus>.

14 Příkladem může být právě Karačajevsko–Čerkesko, kde se Karačajevci odlišují původem od Čerkesů, původních obyvatel Severního Kavkazu (Baltin, Sakijev 1957, 58), viz kapitola 2.4 Karačajevci, str. 5.

15 Komunistické hnutí usilující o rozvoj kultury a umění orientované na proletariát, dělnictva. Proletkult | Soviet organization | Britannica.com. *Encyclopedia Britannica | Britannica.com* [online]. Copyright ©2018 Encyclop [cit. 20.04.2018]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/Proletkult>.

(Zubov 2014, 708) K dosažení takového cíle bylo nutné potlačit národní sebeuvědomění a hnutí spolu s těmi, co ho podporovala. Byla likvidována inteligence, která se neangažovala v komunistické straně, a duchovní, čímž se komunisté snažili potlačit náboženství (Zubov 2014, 705 – 710). Všeobecně se v SSSR v letech 1928 – 1939 tvrdě postupovalo proti islámu. Protináboženská propaganda byla doprovázena pronásledováním a vězněním věřících, demolicí mešit a náboženských škol. K dalším opatřením patřila i změna arabské abecedy na latinku a později na azbuku¹⁶, což mělo pomoci k potlačení islámu. Tímto způsobem se postupovalo i proti jiným dalším náboženstvím s cílem je zcela vymýtit (Zubov 2014, 890 – 891).

3.2 Etnické čistky v SSSR

Nucená vysídlení určitých skupin obyvatel začala bezprostředně po nástupu bolševiků k moci, a to ať už z politických, náboženských, či etnických důvodů. Na přelomu 20. – 30. let 20. století byli, v souvislosti s v té době probíhající kolektivizací, deportováni kulaci neboli bohatí rolníci (Abajchan 2012, 11). Největší vlna deportací však začala ve 30. letech, a to konkrétně v roce 1936, kdy byli do zemí střední Asie vysídleni sovětští Němci, Poláci a Korejci. Později to byli Karačajevci, Kalmykové, Čečenci, Ingušové, Krymští Tataři, Balkaři a Čerkesové (Šamanov, Tambijeva, Abrekova 1999, 50). Deportace byly předem velmi dobře promyšleny a zorganizovány. Na každou z nich byla přijata speciální ustanovení vlády a bylo zajištěno utajení prováděných operací. Kupříkladu v březnu roku 1935 byl přijat zákon o potrestání rodinných příslušníků zrádců vlasti, což prakticky znamenalo to, že za provinění jedné osoby byla potrestána celá její rodina¹⁷ (Šnajder 2015, 57). Mezi lety 1920 – 1952 bylo v SSSR deportováno více než 6 milionů osob (Zubov 2015, 126). Celkový počet obětí stalinských represí však není

---

16 Viz kapitola 4.1 Úvod do karačajevské literatury, str. 16.

17 Přeloženo z ruského názvu: „Закон о Наказании членов семей изменников родины“ (Šnajder 2015, 57).

snadné přesně určit. Ruský historik A. B. Roginskij v rozhovoru pro rádio Echo Moskvy ze dne 14. 8. 2010 uvádí číslo mezi 38 – 39 miliony osob¹⁸.

3.3 Karačajevsko–Čerkesko jako součást SSSR

Od komunistického převratu v roce 1917 probíhala v Rusku občanská válka mezi bolševiky a jejich opozicí. Jinak tomu nebylo ani na Severním Kavkaze. Mezi lety 1918 – 1922 zde proběhlo několik menších povstání proti komunistické vládě a jejímu uměle vyvolanému hladomoru. Povstání byla tvrdě potlačena a pro většinu vzbouřenců končila tragicky (Zubov 2014, 641, 705). V lednu roku 1929 bylo přijato nařízení o realizaci plošné kolektivizace, což vedlo k dalšímu růstu antisovětských nálad. Tento růst vyústil v povstání v březnu roku 1930, které bylo zpočátku úspěšné, nicméně bylo brzy potlačeno Rudou armádou. Zatčeno a převezeno do pracovních táborů bylo přibližně 1 000 osob (Bajramukova 2014, 98 – 99). Největší vlna protestů pokračovala až do roku 1933¹⁹, nicméně celá 30. léta se dále nesla v duchu drobných nepokojů a utváření partyzánských skupin, které postupovaly proti komunistické vládě (Zubov 2014, 804 – 811).

Po invazi německých vojsk (operace Barbarossa) do SSSR 22. 6. 1941 byly mobilizovány záložní jednotky Rudé armády a byla zahájena tzv. Velká vlastenecká válka. Mezi těmito jednotkami byli i Karačajevci. Do služby byla povolána přibližně 1/5 karačajevského národa, což činilo více než 15 600 mužů, z nichž téměř 9 000 na frontě padlo (Šamanov, Tambijeva, Abrekova 1999, 13). Nacisté se zpočátku s pomocí letákové propagandy, ve které slibovali svobodu a život podle vlastních zákonů a tradic, snažili přesvědčit obyvatele Kavkazu ke spolupráci, čemuž někteří jedinci z vytvořených

---

18 Сталинизм: цифры и мифы — Арсений Рогинский — Именем Сталина — Эхо Москвы, 14.08.2010. *Эхо Москвы - новости, радио, политика, экономика, особое мнение* [online]. Copyright © 1997 [cit. 25.03.2018]. Dostupné z: <https://echo.msk.ru/programs/staliname/696621-echo/#element-text>.

19 Mezi lety 1932 – 1933 byl vyvolán další řízený hladomor, který měl za cíl „ukáznit“ vzbouřence. Počet obětí hladomoru byl přibližně 6,5 milionu lidí (Zubov 2014, 812 – 815).

partyzánských skupin podlehl (Zubov 2015, 128). Naproti tomu se nicméně formovaly i partyzánské skupiny, které bojovaly proti nacistickým vojskům. Celkem bylo utvořeno 15 skupin, které nesly názvy např.: Mstitelé, Za vlast, Zelenčukský, Chabezský, aj. Tyto partyzánské skupiny se udržely pouze do prosince roku 1942, a to zejména kvůli nedostatku zásob zbraní a munice (Tebujev, Chatuev 2002, 164). Příchod nacistických vojsk na území KČAO však znamenal, i přes původní propagandu o „osvobození“ Kavkazu, půlroční okupaci (srpen 1942 – leden 1943²⁰), během které nacisté zabavovali dobytek, zásoby potravin a majetek karačajevského obyvatelstva. Okupaci padlo za obět více než 6 000 civilních obyvatel (Šamanov, Tambijeva, Abrekova 1999, 14).

3.4 Deportace Karačajvců

Karačajevci byli prvním ze severokavkazských národů, který byl násilně a bez varování vystěhován. Návrh na jejich deportaci padl již v únoru roku 1943 po ústupu německých vojsk ze Severního Kavkazu. Od té chvíle byl připravován i plán na jejich vystěhování, jehož součástí bylo i přijetí nových zákonů a zřízení nových úřadů, jako například komisařství, které dohlíželo na zabavování majetku odsunutého obyvatelstva (Tebujev 1997, 8). Dalším krokem bylo přijetí direktivy NKVD²¹ v dubnu roku 1943, která nařizovala, že osoby usvědčené ze spolupráce s německými vojsky budou spolu se svými rodinnými příslušníky deportováni za hranice Karačajevské autonomní oblasti (KAO)²² (Bugaj 1992, 8). Nicméně již v polovině října 1943 bylo vydáno nařízení k deportování všech Karačajvců a zrušení KAO. Území KAO bylo

20 Их подвиг будет жить в веках | Министерство культуры Карачаево-Черкесской Республики. *Сайт Министерства культуры Карачаево-Черкесской Республики* [online]. Copyright © 2018. [cit. 18.03.2018]. Dostupné z: <http://mkkchr.ru/ih-podvig-budet-zhit-v-vekah/>.

21 Z ruského „Народный комиссариат внутренних дел“, Lidové komisařství vnitřních záležitostí – zabýval se zajištěním veřejného pořádku a bezpečnosti, vykonáváním vládních nařízení, atd. НКВД - это... Что такое НКВД?. *Контрразведывательный словарь* [online]. Copyright © 2000 [cit. 24.04.2018]. Dostupné z: <https://counterintelligence.academic.ru/495/%D0%9D%D0%9A%D0%92%D0%94>.

22 V žádných z námi prostudovaných materiálech se počet Karačajvců, kterým byla vina prokázána, neshoduje. N. F. Bugaj (1992, 8) kupříkladu udává, že se po ukončení vyšetřování ke spolupráci s nacisty doznalo 67 Karačajvců, kteří měli být spolu se svými rodinnými příslušníky deportováni na začátku srpna roku 1943. Naproti tomu Z. M. Borlakova (2005, 49) uvádí nižší počet těch, kterým byla vina prokázána, a to 24.

následně rozděleno mezi Gruzii, Krasnodarský a Stavropolský kraj (Tebujev, Chatujev 2002, 167). Dle dostupných zdrojů bylo deportováno celkem 69 267 Karačajevců, z toho 18 % tvořili muži, 28 % ženy a 54 % děti (Tebujev, Chatujev 2002, 168). Mužskou část představovali převážně starci a invalidé, jelikož veškeré bojeschopné obyvatelstvo bylo povoláno do služby. Hlavním organizátorem deportace národů Severního Kavkazu byl L. P. Berija a bezprostředním velitelem operace byl generál I. A. Serov, první zástupce L. P. Beriji (Tebujev 1997, 7 – 8).

3.4.1 Průběh deportace

Celá operace byla udržovaná v naprosté tajnosti až do svého počátku, kdy byli informováni pouze nejvyšší představitelé KAO. K. M. Alijev (2003, 29 – 30) uvádí vzpomínky zástupce prokurátora KAO J. M. Bajramukova, podle kterých byl Bajramukov spolu s ostatními představiteli KAO v noci na 2. listopadu 1943 zavolán do kanceláře I. A. Serova, kde jim bylo oznámeno rozhodnutí Státního výboru obrany²³ o okamžité deportaci. Ještě té noci byli Karačajevci pod dohledem přibližně 60 000 vojáků během dvou hodin násilně vyvedeni ze svých domů a nákladními automobily převezeni na vlaková nádraží. Zde byli naloženi do vlaků a odesláni do zemí střední Asie, konkrétně do Kazachstánu, Uzbekistánu a Kyrgyzstánu. S sebou si směli vzít pouze zásoby jídla a teplé oblečení. Během cesty byly ještě zajaty osoby, které se v době deportace nacházely mimo domov.

Karačajevci byli převáženi v nelidských a nehygienických podmínkách a v průběhu transportu umírali kvůli nedostatku potravin, na podchlazení a na nemoci, které se ve stísněných prostorách rychle šířily. Dále jim nebylo umožněno vystoupit z vagonů do chvíle, než přijeli do cílových stanic, kde byli

---

23 Z ruského ГКО („Государственный Комитет Обороны“), byl zřízen pouze na období Velké vlastenecké války a řídil veškeré ozbrojené síly Sovětského svazu. Jeho předsedou byl J. V. Stalin. ГКО 30 июня 1941 | Главная | История России - федеральный портал История.РФ. Главная / История России - федеральный портал История.РФ [online]. [cit. 18.03.2018] Dostupné z: <https://histrf.ru/lenta-vremeni/event/view/gko>.

rozdělení do menších skupin čítajících přibližně 125 osob a rozmístění do zhruba 550 míst. Cesta trvala zhruba tři týdny a zemřelo během ní celkem 653 osob, jejichž ostatky byly vyneseny z vagonů a ponechány podél kolejí (Šamanov, Tambijeva, Abrekova 1999, 29), (Koičujev 2006, 140). Ve zprávě z prosince 1943, která byla adresovaná L. P. Berijovi, bylo uvedeno, že se Karačajevci během deportace nijak nebouřili, ale zároveň se netajili svým nesouhlasem s vysídlením (Bugaj 1992, 96 – 97). Karačajevci, kteří byli demobilizováni z fronty v březnu roku 1944 se vrátili zpět na Kavkaz, byli odesláni na Sibiř těžit dřevo, nebo do střední Asie, kde se posléze snažili najít své rodinné příslušníky (Šamanov 1993, 16).

3.4.2 Život v exilu

Úroveň životních podmínek se na různých místech lišila, nicméně byla podobná těm v pracovních táborech. Mezi lidmi se šířily epidemie úplavice a svrabu, nebyl zajištěn dostatek zásob pitné vody, jídla a základního vybavení (Zubov 2015, 235), (Bugaj 1992, 147 – 148). Lidé pracovali v různých odvětvích průmyslu, na stavbách a v zemědělství (Bugaj, 1992, 239). Zvláštní přesídlenci²⁴, jak byli deportovaní nazýváni, nesměli bez povolení opouštět oblast, ve které žili. Tento zákaz jim komplikoval hledání příbuzných, které ztratili během převozu. Dále se museli nahlašovat úřadům v pravidelných intervalech a jakýkoli pohyb mimo danou oblast bez povolení byl považován za útěk. Takové jednání bylo trestáno až 20 lety nucených prací (Borlakova 2005, 73 – 74).

N. F. Bugaj (1992 227 – 228) s odkazem na oficiální zprávy NKVD uvádí, že od července 1944 byla zajišťována školní docházka jak na základní, tak i střední a vysoké školy. Základní školy se nacházely v místě bydliště a do středních a vysokých škol měla mládež povoleno dojíždět. Dojíždění do škol bylo umožněno pouze na území svazové republiky, ve které se mládež

---

24 Přeloženo z ruského pojmenování „спецпереселенец“ (Borlakova 2005, 73 – 74).

nacházela. A. D. Koičujev (2006, 141 – 143) však konstatuje, že velká část dětí neměla vůbec možnost se vzdělávat, jelikož nebyla zabezpečena dostatečná kapacita škol. Dále uvádí, že do škol pravidelně docházelo pouze 12 % dětí školního věku a střední či vysoké školy byly často zcela nedostupné. Rozpor uvedených pramenů může být zapříčiněn i odlišností životních podmínek v různých lokalitách.

3.4.3 Příčiny deportace

Podle oficiálních dokumentů Nejvyššího sovětu SSSR byla důvodem k deportaci Karačajevců spolupráce s Němci v průběhu Velké vlastenecké války. Přesné znění státního výnosu Prezidia nejvyšší rady SSSR ze 12. 10. 1943 znělo následovně: *„В связи с тем, что в период оккупации немецко-фашистскими захватчиками территории Карачаевской автономной области многие карачаевцы вели себя предательски, вступали в организованные немцами отряды для борьбы с советской властью, предавали немцам честных советских граждан, сопровождали и показывали дорогу немецким войскам, а после изгнания оккупантов противодействуют проводимым Советской властью мероприятиям, скрывают от органов власти бандитов и брошенных немцами агентов, оказывают им первую помощь — Президиум Верховного Совета СССР постановляет: 1. Всех карачаевцев, проживающих на территории области, переселить в другие районы СССР, и Карачаевскую автономную область ликвидировать...²⁵“* (Tebujev 1997, 85). Tento výnos byl podepsán M. Kalininem, předsedou prezidia Nejvyššího sovětu SSSR a jeho tajemníkem A. Gorkinem (Tebujev 1997, 86).

---

25 *„V souvislosti s tím, že se během okupace Karačajevské autonomní oblasti německými vojsky mnoho Karačajevců zachovalo jako zrádci - vstupovali do organizovaných německých jednotek, aby bojovali proti sovětské moci, vydávali Němcům čestné sovětské občany, doprovázeli a ukazovali cestu německým vojskům, po vyhnání okupantů odporovali sovětským úřadům, skrývali před úřady bandity a německé agenty a zároveň jim poskytovali první pomoc – rozhoduje prezidium Nejvyššího sovětu SSSR následovně: 1. Přesídlit všechny Karačajevce žijící na území autonomní oblasti do jiných částí SSSR a zlikvidovat Karačajevskou autonomní oblast...“* (Překlad: Kristýna Paidarová).

Dostupné zdroje nicméně ukazují, že množství osob podezřelých a usvědčených z kolaborace s nacistickými vojsky představovalo z celkového počtu Karačajevců jen zanedbatelné procento²⁶ (Koičujev 2006, 136 – 138). Historici se proto dnes shodují, že tento oficiálně udávaný důvod nebyl jedinou příčinou. Významnou roli v této otázce hrála národnostní politika J. V. Stalina²⁷ a zároveň udržení jeho kultu osobnosti. Deportace proto ve snaze vytvořit nového sovětského člověka zastávaly významnou roli (Zubov 2015, 124). Už pouze fakt, že deportované národy byly ve střední Asii rozmístěny po menších skupinách 100 – 150 osob, nasvědčuje tomu, že tak bylo učiněno záměrně, a to k podpoře asimilace jednotlivých národů (Koičujev 2006, 140). Dalším prvkem mohla být snaha o upevnění vlivu Komunistické strany SSSR na Severním Kavkaze, a to zejména kvůli národně-osvobozeneckým povstáním proti vládě komunistické strany, které na tomto území ve 20. – 30. letech 20. století probíhala²⁸. Deportace mohla dále souviset i s úsilím vymýtit náboženství²⁹, jelikož většina obyvatel Severního Kavkazu byla věřící. V neposlední řadě mohla být další příčinou i potřeba levné pracovní síly do nově zbudovaných továren ve střední Asii a na Sibiři (Borlakova 2005, 44).

3.4.4 Návrat a rehabilitace

Po smrti J. V. Stalina v březnu roku 1953 a s nástupem N. S. Chruščova na post 1. tajemníka Komunistické strany se začaly prohlubovat snahy deportovaných národů o návrat na území, která původně obývaly. Díky projevu N. S. Chruščova na XX. sjezdu Komunistické strany SSSR v únoru 1956, ve kterém veřejně odsoudil kult osobnosti J. V. Stalina, byla zahájena jednání mezi představiteli sovětské vlády a zástupci deportovaných národů (Borlakova 2005, 90). Po těchto jednáních začal v říjnu 1956 návrat prvních obyvatel na Severní Kavkaz. Hlavní vlna přesunu Karačajevců však začala až se

---

26 Viz pozn. pod čarou č. 22, str. 10, kapitola 3.4 Deportace Karačajevců, str. 10 – 11.

27 Viz kapitola 3.1 Národnostní politika SSSR, str. 7 – 8.

28 Viz kapitola 3.3 Karačajevsko-Čerkesko jako součást SSSR, str. 9 – 10.

29 Viz kapitola 3.1 Národnostní politika SSSR, str. 7 – 8.

znovuobnovením KČAO 9. ledna 1957 a pokračovala až do roku 1959 (Borlakova 2005, 87, 121).

V 70. – 80. letech 20. století se objevovaly tendence k ospravedlňování deportace Karačajevců, což bylo podle R. S. Tebujeva (2016, 19) spojeno se změnou nejvyššího představitele komunistické strany, kterým byl od roku 1964 L. I. Brežněv. Úplná rehabilitace Karačajevců přišla až po listopadu roku 1989, kdy byla Vrchní radou SSSR přijata deklaráce, která uznala všechny násilné akty vůči deportovaným národům nezákonnými a zločinnými. Rehabilitace pak byla uzákoněna v dubnu 1991 přijetím zákona Nejvyšší rady RSFSR³⁰ o rehabilitaci utlačovaných národů (Tebujev 1997, 48, 54).

Deportace ovlivnila mnoho oblastí života Karačajevců. Co se týče demografického hlediska, tak během převozu a 14 let života ve vyhnanství se počet Karačajevců snížil o 40 %, přičemž většina obětí deportace byly děti (Zubov 2015, 124). Z pohledu kultury je zaznamenáván určitý úpadek v jejím rozvoji, nicméně kultura jako taková nevymizela a její zachování během let exilu přispělo k následné rehabilitaci (Koičujev 2006, 141 – 145).

---

30 RSFSR – Ruská sovětská federativní socialistická republika.

4 ODRAZ DEPORTACE KARAČAJEVŮ V LITERATUŘE

4.1 Úvod do karačajevské literatury

Na úvod této kapitoly bychom se rádi zmínili o karačajevském jazyce, jelikož jazyk je jednou ze stěžejních částí identity a kultury každého národa a rozvoj spisovného jazyka je s literaturou úzce spojen. Je všeobecně známo, že vývoj jazyka je složitým a neutuchajícím procesem, který je ovlivňován mnoha různými sociálními, politickými, historickými a ekonomickými faktory. Výjimkou není ani karačajevský jazyk, jehož současná podoba byla formována po mnohá staletí. Vývojově se karačajevský jazyk neboli karačajština řadí k rodině proto-turkických jazyků, přesněji mezi Kumáno-polovecko-kypčacké jazyky (Ulakov 2010, 7 – 8). Změny v jazyce se projevovaly především v mluvené podobě, jelikož písemnictví u Karačajevců kvůli vysokému procentu negramotnosti prakticky neexistovalo až do začátku 20. století (Ulakov 2010, 57 – 58). V posledních etapách vývoje karačajštiny se na jejím formování významně podílela ruština, což bylo zapříčiněno mohutným nárůstem ruské kultury v 19. století. Tento nárůst dal impuls ke studiu osobité kultury, jazyka a dějin turkických národů Kavkazu. Mnozí ruští učenci se zabývali studiem lidových zvyků, folkloru a jazyka, a pobývali proto v této době mezi Karačajevci (Ulakov 2010, 62).

Od revoluce v roce 1905 je zaznamenáván rozvoj v umělecké i odborné literatuře a žurnalistice. V roce 1916 vydal I. J. Akbajev první knihu určenou pro vzdělávání s názvem *Ana Til*, což v překladu z karačajštiny znamená rodný jazyk. Tato kniha je považována za první slabikář karačajevo-balkarštiny. Od roku 1924 byly vydávány první národní noviny „*Karačalk*“ a ve 30. letech 20. století bylo založeno několik školských zařízení a Karačajevský výzkumný ústav jazyka a literatury (1935). V roce 1926 bylo do té doby používané arabské písmo zaměněno latinkou, která byla v roce 1938 nahrazena cyrilicí (Ulakov 2010, 61 – 65).

Karačajevská literatura zažívá svůj největší rozkvět ve 20. – 30. letech 20. století (Čankajeva 1993, 211). Tento rozvoj národní literatury a zejména poezie byl podpořen překlady ruské klasiky do karačajštiny. Jednalo se především o díla A. S. Puškina a M. J. Lermontova, která inspirovala a seznámila karačajevského čtenáře s uměním poezie. Hlavní náměty karačajevských spisovatelů byly v té době spojeny se změnami ve společnosti a opěvováním kavkazské krajiny (Kazijeva 2003, 1048 – 1049). Jedním z prvních významných karačajevských autorů byl Issa Karakotov (1900 – 1942), jenž je autorem první karačajevské básnické sbírky „Новые песни“ (Nové písně, 1924³¹). Mezi jeho další známá díla patří například básnická sbírka „Революционные песни“ (Revoluční písně, 1931), ve které opěvuje revoluci. Dalším významným autorem této doby byl básník a překladatel Azret Urtenov (1907 – 1955), tvůrce prorevoluční sbírky básní „Новые песни“ (Nové písně, 1927) a autor první karačajevské lyricko-epické poemy o lásce „Письмо Сюлемена к Сурат“ (Sjulemenův dopis Surat, 1934). Tito dva autoři z velké části položili základy karačajevské umělecké literatury. První karačajevskou básničkou byla Abidat Botaševa (1900 – 1982), která svá díla začala publikovat v roce 1924 a jako první se věnovala tématu života kavkazských žen (Kazijeva 2003, 1048 – 1049).

S nástupem stalinských represí se rozvoj karačajevské literatury zastavuje. Na konci 30. let 20. století bylo zatčeno mnoho spisovatelů, mezi které patřili například: ЧН. А. Appajev (1905 – 1938), autor prvního karačajevského románu „Чёрный сундук“ (Černá truhla, 1. díl 1935, 2. díl 1936); básník a překladatel А. В. Биджиев (1900 – 1958), držitel prvního doktorského titulu v KČAO³² a autor mnoha učebnic v karačajštině; již výše zmíněný básník А. Л. Urtenov (1907 – 1955) a žurnalista a prozaik I. А.-К. Чубиев (1896 – 1938) (Karajeva 1966, 9). Na začátku 40. let 20. století dominovalo v tvorbě autorů především téma Velké vlastenecké války (Kazijeva

31 Překlad názvů literárních děl: Kristýna Paidarová.

32 Биджиев Асхат Басиятович (1900 – 1958). *Элбрусид* [online]. Copyright © 2003 [cit. 30.03.2018]. Dostupné z: <http://www.elbrusoid.org/articles/science/387364/>.

2003, 1049). Následná deportace v roce 1943 zcela zastavila rozvoj tehdejší karačajevské literatury, jelikož jak uvádí K. T. Lajpanov (2005, 79), v době deportace bylo zakázáno publikovat odbornou i uměleckou tvorbu spojenou s represovanými národy. Až teprve po 14 letech exilu, tj. v roce 1957, se s návratem zpět na území Karačajevské autonomní oblasti znovuobnovil rozvoj umělecké a odborné literatury a pokračovalo se ve studiu rodného jazyka (Ulakov 2010, 65 – 67).

První publikace po několika letech odmlky byly vydávány již od roku 1957 a jednalo se většinou o díla, která byla napsána ještě před Velkou vlasteneckou válkou. Dále byly poprvé do ruštiny překládány karačajevské básnické sbírky a bylo obnoveno vydávání místního tisku (Karajeva 1966, 165 – 167). Postupně se začala publikovat i literatura spojená s deportací, která však byla značně omezena. Na základě studia odborné literatury vydané od 60. do 80. let 20. století lze uvést, že téma deportace se v literatuře tohoto období téměř nevyskytuje, což souvisí s politikou Komunistické strany SSSR a zákazem publikování děl s touto tematikou. V 90. letech, tj. po rozpadu Sovětského svazu, pak vzrůstá snaha o uvedení událostí spojených s deportací na pravou míru, s čímž souvisí i nárůst počtu autorů, kteří se ve své tvorbě tomuto tématu věnovali. Odraz deportace zejména v umělecké literatuře bude představen v následujících podkapitolách.

4.2 Odraz deportace Karačajevců v literatuře

Jak je již zmíněno výše, rozvoj karačajevské literatury byl deportací silně ovlivněn. Na její další směřování měl zásadní vliv XX. Sjezd komunistické strany SSSR v únoru 1956³³, který zahájil proces rehabilitace deportovaných národů. Po návratu z exilu započala zcela nová etapa v tvorbě karačajevských spisovatelů a vznikl pro karačajevskou literaturu zcela nový žánr, a to tzv. „песни плачи“ (poezie nářků) neboli „песни выселения“ (poezie

---

33 Viz kapitola 3.4.4 Návrat a rehabilitace, str. 14 – 15.

vysídlení), jež líčí tragičnost deportace a života v exilu (Akačijeva 1994, 187). Spisovatelé se v té době zároveň začali dělit na dvě skupiny. První skupinou jsou tzv. spisovatelé staršího pokolení, což byli autoři, kteří se účastnili Velké vlastenecké války, jako např.: Osman Chubijev (1918 – 2001) a Chalimat Bajramukova (1918 – 1996). Druhou skupinou jsou spisovatelé tzv. nového pokolení, což jsou např. Azret Akbajev (*1939), Azamat Sujunčev (1923 – 2012), Chusej Džaubajev (1936 – 1991), Nazir Chubijev (*1934), Fatima Bajramukova (*1953), Mussa Batčajev (1939 – 1982) a další (Karaeva 1966, 167).

V posledních téměř 30 letech se tématem deportace Karačajevců zabývá stále více autorů. Publikována jsou jak dříve nevydaná díla, tak i nová odborná i umělecká literatura, zejména pak memoárová a umělecko-dokumentární próza. V oblasti dokumentární a memoárové literatury patří mezi nejčastěji zmiňované autory Fatima Bajramukova (*1953), Azret Akbajev (*1941), Svetlana Alijeva (*1936) a Musa Abajchan (*1941). Fatima Bajramukova (*1953) publikuje v roce 2008 rusky psanou knihu „Когда сердце горит от печали“ (Když srdce žalem pláče), která vychází z archivních materiálů a vzpomínek pamětníků. V karačajštině byla tato kniha vydána již dříve, a to ve dvou svazcích v letech 1991 a 1997 (F. Bajramukova 2008). Dalším dokumentárně–uměleckým dílem je kniha Azreta Akbajeva (*1941) s názvem „И плакали горы...“ (A hory plakaly..., 2015), která obsahuje odborné i neoborné články a soubor umělecké tvorby autorů Karačajevsko-čerkeska v ruštině, karačajštině a jiných jazycích (Akbajev 2015). Obdobnou publikací je třídílný umělecko–dokumentární sborník Svetlany Alijevy (*1936) s názvem „Так это было“ (Tak to bylo), který byl vydán v roce 1993 jako vůbec první sborník obsahující dokumenty, vzpomínky, prózu, poezii, drama a články související s deportací Karačajevců i ostatních národů (Alijeva, 1993). Samozřejmě nelze opomenout ani sborník muzejních a archivních materiálů, svědectví a autorových vlastních zkušeností s názvem „Великое Избиение“

(Velké vyhlazení, 2012), jehož autorem je Musa Abajchan (*1941). Autor přípravou tohoto sborníku strávil téměř 50 let (1962 – 2011), během kterých podnikl několik cest do Kyrgyzstánu, Kazachstánu a Uzbekistánu, kde shromažďoval autentické materiály (Abajchan 2012). Dalšími tvůrci, kteří se zabývali umělecko–dokumentární literaturou spojenou s tématem deportace jsou například: R. Medveděv, D. Ermakov, D. Šabajev, K. Čomajev, R. Kušeterov, CH. Botaš a další (Akačijeva 1994, 186).

Co se týče umělecké literatury, deportace byla zobrazována zejména v poezii a próze, na které se zaměříme v následujících podkapitolách. Drama v karačajevské literatuře zatím není natolik zastoupené, nicméně i v tomto literárním druhu se deportace odrazila, a to konkrétně v divadelní hře „Чёрный ноябрь 1943-го“ (Černý listopad roku 1943, 1991), jejíž autorem a zároveň režisérem je B. Toččukov; a v jednoaktové divadelní hře s názvem „Чёрные дни моего народа“ (Černé dny mého národa), autorem a režisérem které je T. Kipkeeva (Akačijeva 1994, 185 – 186).

4.3 Odraz deportace Karačajevců v poezii

Jak je obecně známo, poezie reflektuje aktuální dění v porovnání s prózou výrazně rychleji. V karačajevském písemnictví zaujímá velmi podstatné místo, o čemž svědčí také množství děl tohoto literárního druhu. První díla na téma deportace vznikala již bezprostředně po jejím začátku. Velmi významné místo v karačajevské literatuře o deportaci zaujímají tzv. „песни плачи“ (poezie nářků) neboli „песни выселения“ (poezie vysídlení), o kterých se již zmiňujeme výše. Mezi nejvýznamnější autory těchto básní patří například: Chalimat Bajramukova (1917 – 1996), jejíž dílo je přiblíženo v samostatné podkapitole; Azamat Sujunčev (1923 – 2012), autor cyklu básní „Песни изгнания“ (Písně vyhnanství, *1944 – 1956), z nichž nejznámější je báseň „Говорят: „Забудь“³⁴ (Říkají: „Zapomeň!“ , *1945)

---

34 Text básně v Přílohách, str. 60 – 61.

a poemy „Годы судьбы“ (Osudová léta, *1946 – 1957); Azret Akbajev (*1939), autor poemy „Элия“ (Blesk, 1999); Fatima Bajramukova (*1953), autorka poemy-balady „Подвенечная шаль“³⁵ (Svatební šál, 1993); Chusej Džaubaev (1936 – 1991), editor sborníku básní různých autorů „А из глаз наших текла кровь“ (A z našich očí tekla krev, 1991); Bilal Lajpanov (*1955), autor básně „Пять Братьев“³⁶ (Pět bratrů, 1993); Nazir Chubijev (*1934), tvůrce balady „Камень Карча“ (Kámen Karča³⁷, 1971) a básně „Ночь“ (Нос, *1952)³⁸; Dina Mamčujeva (*1953), autorka poemy „Карачай“ (Karačaj, 2007); Soslan Bajčorov (*1937), autor poemy „Мамалыга“³⁹ (Mamaliga, 1988); Jusif Karaketov (1932 — 2006), tvůrce poemy „Огнём опалённое детство“ (Ohněm ožehlé dětství, 1996) a v neposlední řadě také Ismail Semjonov (1891 – 1981), jehož život a tvorba bude představena v následující podkapitole (Akačijeva 1994, 184 – 187), (Toturkulov, Šebzuchova 2007).

4.3.1 Ismail Unuchovič Semjonov

I. S. Semjonov, přezdíváný pěvec Elbrusu, byl národním umělcem Karačajevsko-Čerkeska, patriotem a zastáncem mravních zákonů, který se významně zasloužil o rozvoj karačajevské lidové slovesnosti. Ismail Semjonov se narodil v březnu roku 1891 v horské vesnici Učkulan a vyrůstal ve velmi nábožensky orientované rodině. Otec byl hluboce věřící člověk, matka pocházela z bohaté a uznávané rodiny. Semjonov získal vzdělání v místní mešitě, kde se učil arabskému písmu a Koránu. Za dalším studiem se přestěhoval do Gundelenu do Kabardsko-Balkarska, kde pokračoval ve studiu Koránu a historie islámu (Berberov 2011, 96). Socialistickou revoluci v roce 1917 přijal I. Semjonov s nadšením, protože se ztotožňoval s jejími ideály.

---

35 Báseň „Подвенечная шаль“ (Svatební šál) poprvé vychází v 1. dílu sborníku S. Alijevy „Так это было“ (Tak to bylo).

36 Báseň „Пять Братьев“ (Pět bratrů) poprvé vychází v 1. dílu sborníku S. Alijevy „Так это было“ (Tak to bylo).

Text básně v Přílohách, str. 62 - 63.

37 Kámen Karča, pojmenovaný po národním hrdinovi, je v duchovní kultuře Karačajevců symbolem vlasti (Akačijeva 1994, 185).

38 Text básně v Přílohách, str. 64.

39 Каše z кukuричной mouky.

S postupným upevňováním kultu osobnosti J. V. Stalina však začíná pochybovat a nakonec prožívá zklamání. Kvůli rozporům s komunistickým režimem mu bylo ve 40. letech 20. století zakázáno publikovat a jeho jméno bylo na dlouhou dobu vymazáno z historie. Sbírky básní, které napsal ve 40. letech 20. století a později, musely počkat téměř 50 let, než spatřily světlo světa. Nicméně ani během těchto 50 let odkaz I. Semjonova z povědomí lidí nevytizel. Některá díla byla dalším generacím předávána ústní formou. O návrat jeho jména do učebnic literatury se zasloužila zejména Nazifa Kagijeva (*1935), která roku 1988 publikovala v místním tisku některá z jeho děl. O další vydání tvorby I. Semjova se zasloužili zejména I. Čaušev, B. Lajpanov a D. Semjovov, kteří roku 1992 publikují část jeho tvorby. Ismail Semjonov se po návratu z exilu v roce 1957 vrací do rodného Učkulanu, a poté se stěhuje do Tereze, kde roku 1981 umírá (Z. Karajeva 1997, 16 – 18), (Koičujev 2006, 60).

4.3.2 Tvorba Ismaila Semjonova

I. Semjonov začal tvořit už v raném věku. Z. B. Karajeva (1997, 19) rozděluje jeho dílo do 3 etap: 1. etapa 20. - 40. léta 20. století, 2. etapa 40. – 50. léta 20. století, 3. etapa 50. – 70. léta 20. století. Během první etapy byla většina jeho básní věnována náboženské tematice. Jeho prvním velkým dílem byla poema *Aktamak*, na které pracoval více než 20 let (1916 – 1938). Ústředním tématem této poemy je láska, každodenní život na Severním Kavkaze, morální zásadovost a kultura Karačajevců. Hlavní hrdinkou poemy je jeho milovaná manželka Anisat (Koičujev 2006, 60 – 61), (Berberov 2011, 97). Poema se stala mezi Karačajevci velmi oblíbenou a pomohla I. Semjonovi dostat se do povědomí národa, nicméně dodnes nebyla přeložena do ruštiny ani jiného jazyka. Další z jeho významných děl je báseň „Elbrus“, podle které I. Semjonov získal svoji přezdívku. První básnickou sbírku „Песни“ (Písně) vydává roce 1937. V té době jsou také poprvé překládány jeho básně do ruštiny a stává se členem Svazu spisovatelů SSSR. Jeho tvorba, do té doby velmi optimistického charakteru, však v těchto letech nabývá spíše opačného rázu

(Z. Karajeva 1997, 15 – 19). Nesouhlas s politikou J. V. Stalina a historickým vývojem Sovětského svazu zcela roztržil jeho porevoluční představy. Ve 30. letech vydává básně namířené přímo proti osobě J. V. Stalina, jako např. básně „Песня насилия“ (Píseň násilí) a „Где революция?“ (Kde je revoluce?) (Z. Karajeva 1997, 161 — 162). Velká vlastenecká válka a následná deportace se zásadně podílely na dalším směřování autorových děl.

4.3.3 Odraz deportace v tvorbě Ismaila Semjonova

Zde se také dostáváme do druhé etapy tvorby I. Semjonova (40. – 50. let 20. století), která je úzce provázaná s tématem deportace a událostmi s ní spojenými. Během těchto let napsal I. Semjonov celkem 24 básní. Přestože to není rozsáhlé dílo, tak výstižně zachycuje autorovy prožitky a pocity v průběhu deportace, během života v exilu i po návratu na území KČAO a také jeho subjektivní pohled na tuto problematiku (Z. Karajeva 1997, 102). Básně I. Semjonova mohou mít i částečnou dokumentární funkci, jelikož poskytují celkový obraz v té době probíhajících událostí a snadno si tak lze líčené události představit.

Jednou z prvních básní I. Semjonova, ve které zobrazuje deportaci, je báseň „В день выселения“ (V den vysídlení, *1943), jež zachycuje počátek deportace a její další průběh. V úvodu básně autor připodobňuje ztrátu rodného kraje ke ztrátě snů a samotného života. Z toho vyplývá, že ho s tímto krajem pojí velmi silné pouto. Motiv ztráty domova se poté objevuje v celé básni.

*„Все это было наше
До выселения.
Лелеяли мы прекрасные мечты,
Обычаи.
Наслаждались раем, который называется
Жизью.“*

...
„Из отечества изгинали -
Родины нет,...“⁴⁰ (Z. Karajeva 1997, 166)

Autor dále líčí pocity celého národa, ke kterému se sám hlásí. Ztráta naděje, štěstí, úcty a pocit nejistoty patří mezi hlavní motivy této básně.

„Надежды избиток, а счастья — нехватка
Моему народу.“

...
„Надежды на лучшее
Теперь нет.“

...
„Сегодня нам и хвалы нет,
Почета нет,...“

...
„Уничтожат ли нас, оставят ли в живых,
Мы не знаем.“⁴¹ (Z. Karajeva 1997, 166)

---

40 „To vše bylo naše
Do deportace.
Опеčovávalи jsme si nádherné sny,
Обычеје.
Vychutnávalи jsme si ráj, který život
Nazývá se.“

...
„Z vlasti nás vyhnali -
domov nemáme.“
41 „Naděje a štěstí opustily
Můj národ.“

...
„Naděje na zlepšení
Již není.“

...
„Dnes ni čest,
Ni úctu nemáme,...“

...
„Zničí-li nás, nechají-li nás naživu,
Nevíme. ...“

Báseň se také nese v duchu obvinění národa z nějakého prohřešku, který není blíže specifikovaný, nicméně z historického kontextu vyplývá, že celý národ byl obviněn ze spolupráce s nepřítelem, a tedy označen za „bandity“.

„... Бандит — такое ему дали

*Имя.*⁴² (Z. Karajeva 1997, 166)

Podle našeho názoru autor poměrně konkrétně líčí transport do exilu, a proto si lze danou situaci snadno představit. V básni také zobrazuje, jak bylo nakládáno se zemřelými. Lidé zemřelé nesměli schovávat, museli je vynést ven z vagonu a zanechat je tam, aniž by měli možnost je pohřbít. Za pomoci citově zabarvených slov se autor snaží o zachycení surovosti vojáků, což je vyjádřeno slovem *убирайся*, které lze přeložit jako „*vypadni, zmiz*“.

„... Умерших не прятать

Нельзя.

Милицейские выбрасывать

Заставляют.

Могилы копать, похоронить

Времени нет.

Умершего твоего выкинь и убирайся,

*Другого нет.*⁴³ (Z. Karajeva 1997, 167)

V básni je dále zobrazeno použití násilí proti těm, kteří se pokusili odporovat rozkazům. V následujícím úryvku autor líčí případ dvou žen, které nechtěly opustit ostatky svého otce a zprotivení se příkazu je stálo život.

„Две дочери умершего не хотят

---

42 *„Bandita – takové mu dali
Jméno.“*

43 *„Zesnulé neukrývat
Nelze.
Vojáci k vyhození
Nutí.
Vykopat hrob, pohřbít
Nezbyl čas.
Mrtvého svého vyhod' a zmiz,
Jinak nejde to.“*

*Входить в вагон.
Из пистолетов свинец
Вылетел.
Обеих на землю
Повалил.*⁴⁴ (Z. Karajeva 1997, 167)

V předposlední sloce básně si autor pokládá řadu otázek, na které zatím nezná odpovědi, konkrétně: Co bude dál? Bude národ opět šťastný? Dokáže přežít tam, kam ho vezou?

*„... Кто знает, этого бедного народа
Счастье
Когда-нибудь
Продолжится быть может?
Кто знает, в том месте, где он оказался теперь,
Освоится
И найдет способ выжить
Может быть?“*⁴⁵ (Z. Karajeva 1997, 169)

V poslední sloce básně autor dodává národu odvahu a vyzývá ho, aby zůstal duševně silný.

*„Несчастный мой народ,
Крепись.
Не падай духом,*

---

44 „Zesnulého dcery dvě nechtějí
Do vagonu navrátit se.
Z pistolí kulky
Vylétají.
Obě na zem
Sráží.“

45 „Kdo ví, zda národu ubohému
Šťěstí
Opět
Navrátí se snad?
Kdo ví, zda na tom místě, kde ocitl se nyní
Zvykne si
A přežije
Snad?“

*Повторяя пропал.
Умерший осел
Волка не боится,
И ты не бойся... Не подпускай
Смерть к себе.*⁴⁶ (Z. Karajeva 1997, 169).

Další básně I. Semjonova, které se nesou ve velmi podobném duchu, jsou básně „В тяжелое время“ (V těžkých časech, *1948), „Плач“ (Pláč, 1997), „У железного пастуха“ (U železného pastevce, 1997) a „Горькие слова“ (Hořká slova, 1997). Tyto básně jsou pesimisticky laděné a jejich hlavní motivy jsou nespravedlnost, strádání, bída, smrt, pozvolná ztráta národního sebeuvědomění a stesk po rodné zemi, která je vyobrazována v podobě kavkazských hor. Nicméně i v některých z těchto básních lze zaznamenat výzvu národu, aby nepolevoval a zůstal duševně silný. Výše zmíněné motivy budou demonstrovány na následujících ukázkách z básně „Горькие слова“ (Hořká slova, 1997).

*„Из-за несправедливости страдает мое сердце.
Тяжелые думы гнетут меня.*

...

*Этого времени взбесившаяся тирания
Уничтожает народ без остатка.*

*Ой, несчастный народ, мой, исчезающий с лица земли.
Кто оторвал тебя от твоей земли?
Куда ты пришел, спустившись со своих гор?
На одну беду взгромоздив другую?*

---

46 *„Nešťastný můj národe,
Vytvrvej!
Neztrácej víru,
Již ztracenou.
Mrtvý osel
Vlka nebojí se,
Ani ty se neboj ... Nepouštěj
Smrt k sobě.“*

...
*Все что видишь — насилие, всё что испытываешь — муки.
На глазах — пелена, на ногах — путы.*

...
*Крепись, бедный народ!
Сделаем попытку выжить на песке.
Время затрягло нас в ярмо.*

*Нет возможности не тянуть его.*⁴⁷ (Z. Karajeva 1997, 170)

Velmi silný motiv stesku po rodné zemi lze pozorovat v básni „В тяжелое время“ (V těžkých časech, *1948). Autor zde líčí vzájemné propojení Kavkazu a Karačajevců, které v samotném závěru básně přirovnává k propojení těla a duše. Ztrátu vlasti poté opět připodobňuje ke ztrátě života.

*„Каждый наш умерший жаждет своей земли.
Каждая живая душа тоскует по родине.*

...
*Кавказ и народ — это душа и тело,
Не будет биться сердце, если они не соединятся!*⁴⁸
(Z. Karaeva 1997, 175)

---

47 *„Dík nespravedlnosti strádá srdce mé.
Těživé myšlenky utlačují mne.*

...
*Běsnící tyranie těchto dní
Ničí národ beze zbytku.*

*Ach, nešťastný národe můj, ztrácíš se z povrchu země.
Kdo z kořenů vytrhl tě?
Kam dostal ses, padnuv ze svých hor?
Na jedno trápení naloživ další?*

...
*Vidíš jen násilí, prožíváš jen muka.
Přes oči závoj, na nohou okovy.*

...
*Vytrvej, ubohý národe!
Na písku přežít se snaž.
Břímě nám doba uložila.
Nemožné jej zbavit se jest.“*

48 *„Zesnuli po zemi své touží.
Žíví se pro svou vlast souží.*

...
*Kavkaz a národ jako duše a tělo,
Nespojí-li se v jedno, ustane jejich srdce tlukat.*

V básních lze nalézt i náboženské motivy. Příkladem je báseň „Молитва“ (Modlitba, 1997), ve které autor prosí Boha, aby mu dal sílu.

„Ой народ мой, скажу — в изгнании, в голоде...

Дай, Аллах мой, силы, чтобы жить.“⁴⁹ (Z. Karajeva 1997, 174)

Opačného rázu je tvorba I. Semjonova, která byla napsána ke konci 50. let, což souvisí s XX. sjezdem Komunistické strany SSSR a povolením k návratu na území KČAO. Tyto básně jsou laděny optimisticky a lze z nich pociťovat nádech radosti a pocitu zadostiučinění. Nicméně i v těchto básních se objevují motivy smutku, a to zejména tesknění nad těmi, kteří se již návratu z jakýchkoli důvodů nedožili. Jako ukázky byly vybrány dvě básně. První z nich je báseň „Исмаил вернулся на свою землю“ (Ismail se navrátil do své země, *1957):

„Как мать и дитя встретились

Родина и ее народ.

За четырнадцать лет сбереженным

Теплом оделила нас.

Со страдающим сердцем, с полными слез глазами

Празднует Карачай.

Этот день возвращения, день радости

Делая открытым всему миру.“⁵⁰ (Z. Karajeva, 1997, 178)

Druhou z nich je báseň „В день возвращения моему народу“ (Mému národu v den návratu, *1957):

„Дети твои в Азии остались.

---

49 *„Ach národe můj, řeknu: ve vyhnanství, ve hladu...*

Dej, Alláhu můj, sílu žít.“

50 *„Jako matka s dítětem se sešly*

Vlast a její národ.

Čtrnáct let uchovanou

Vřelostí obklopila nás.

Se strádajícím srdcem, se slzami v očích

Oslavuje Karačaj.

Tento den návratu, je dnem radosti

Otevíraje se celému světu.“

В сердцах непроходящую боль поселили.

...

Умершие в те горы не вернутся.

Не пошлют привет своим горам.

Не прильнут грудью к земле, чтобы выпить воды Махара.

*Не услышат плача, созданного живыми.*⁵¹ (Z. Karajeva 1997, 177)

S návratem z exilu na území Karačajevsko-Čerkeska, tj. v roce 1957, v podstatě začíná tzv. třetí etapa jeho tvorby. S postupem času se I. Semjonov stále více uzavíral do sebe a věnoval se filozofickým otázkám dobra a zla, života a smrti, osudu a vůle. V posledních letech svého života se orientuje na otázky spíše psychologického rázu a zabývá se vnitřním a duchovním světem jednotlivce (Z. Karajeva 1997, 18 – 21).

4.4 Odras deportace Karačajevců v próze

Umělecká prozaická díla, ve kterých se odráží téma deportace, nejsou v karačajevské literatuře natolik zastoupena, jako je tomu u poezie, a mnoho z nich zatím není přeloženo do ruštiny. Nicméně i v tomto literárním druhu je vytvořeno několik děl, která vyobrazují příkoří Karačajevců, jež během 14 let vyhnanství prožívali. Na toto téma vznikají črty, povídky, novely i romány. Mezi autory, kteří se deportací zabývali, popřípadě stále zabývají, patří například: Fatima Bajramukova (*1953), autorka sbírky povídek „Книга скорби“ (Kniha žalu, 1991); Mussa Batčajev (1939 – 1982), autor povídky „Солнце светит всем“ (Slunce svítí pro všechny, 2012); Seit Lajpanov (1917 – 1977), tvůrce románu „Вторник“ (Úterý, 1991); Osman Chubijev (1918 – 2001), tvůrce románu „Ассы“ (Nepřítel, 1988); Alexej Malyšev

---

51 *„Дети твои в Азии застыли.
Do srdce nepředstavitelnou bolest vnesly.*

...
*Земрели тех лет уж не вернётся.
Свои горы не поздравят.
Непритискнув грудь к земле, чтобы выпить воды Махара, принца понтского.
Плач живых не услышит.“*

(1907 – 2000), autor novely „Горный обвал“ (Horská lavina, 2000); Azamat Sujunčev (1923 – 2012), autor povídek „Щедрые сердца“ (Štědrá srdce) a „Двойной узел“ (Dvojitý uzel, 2002); Chamit Botaš (1921 – 1998), autor dokumentárního románu „Проклятая поляна“ (Prokletá mýtina, 1993); Medicha Šamanova, autorka dokumentární povídky o životě Magometa Botaševa⁵² s názvem „Дерево держат корни“ (Kořeny drží strom, 2002) a v neposlední řadě i Chalimat Bajramukova (1917 – 1996), které je věnována následující podkapitola (Akačijeva 1994, 184 – 187), (Toturkulov, Šebzuchova 2007).

4.4.1 Chalimat Baščievna Bajramukova

Chalimat Bajramukova, národní umělkyně Karačajevsko-Čerkeska, prozaička, básnířka, publicistka, překladatelka a dramaturgyně se narodila v roce 1917 v horské vesnici Churzuk⁵³ (KČAO). Po vystudování zdravotnické školy začala od roku 1935 pracovat v místních novinách „Красный Карачай“ (Rudý Karačaj) (Karajeva 1966, 234). Kvůli práci pro místní noviny CH. Bajramukova často cestovala po území KČAO a setkávala se s různými lidmi, což bylo inspirací pro její další tvorbu⁵⁴. V roce 1939 byla přijata do Svazu spisovatelů SSSR. V průběhu Velké vlastenecké války působila jako zdravotník na frontě, což i ovlivnilo její další tvorbu. V roce 1943 byla spolu s ostatními Karačajevci deportována do zemí střední Asie, a to konkrétně do Kazachstánu, kde působila jako lékařka v místní nemocnici, a zároveň jako učitelka ruského jazyka a literatury (Gogiberidze 2004, 165). Po návratu pokračovala ve studiích na Literárním institutu Maxima Gorkého v Moskvě, kde bylo její zásluhou otevřeno překladatelské oddělení karačajevsko-balkarského jazyka. Chalimat Bajramukova zemřela roku 1996 ve věku 79 let ve městě Čerkesk⁵⁵ (Bajramukova, Batčajeva 2008, 6).

52 Magomet Botašev se významně podílel na rehabilitaci Karačajevců (Šamanova 2002).

53 Churzuk v jejích románech symbolizuje rodnou zemi, obrození a rozvoj karačajevského národa (Sarcilina 1994, 198).

54 Первая во всем. *День Республики* [online]. Copyright © 2003 [cit. 09.04.2017]. Dostupné z: <http://www.denresp.ru/ludisudb/12392-pervaya-vo-vsem.html>.

55 Первая во всем. *День Республики* [online]. Copyright © 2003 [cit. 09.04.2017]. Dostupné z:

4.4.2 Tvorba Chalimat Bajramukové

Začátek tvorby Chalimat Bajramukové je datován do 30. let 20. století, konkrétně do roku 1936, kdy v místních novinách Rudý Karačaj vyšla její první báseň „Долорес Ибаррури“ (Dolores Ibárruri⁵⁶) (Karajeva 1966, 234). Mezi další její díla vydaná do začátku Velké vlastenecké války patří kupříkladu báseň „Моей стране“ (Mojí zemi, 1939) a jednoaktová hra o lásce „Два сердца“ (Dvě srdce, 1939). V následujících letech věnuje svoji pozornost především tématu Velké vlastenecké války. Na začátku 40. let 20. století publikovala sborník básní „Вперед за Родину“ (Kupředu za vlast, 1941), který odrážel válečné události (Gogiberidze 2004, 164 – 165). Během let deportace ze zřejmých důvodů žádná z děl CH. Bajramukové nevycházela. K tvorbě se tato spisovatelka mohla vrátit až po návratu do Karačajevska–Čerkeska ve druhé polovině 50. let 20. století. V té době je zaznamenáván největší rozkvět autorčiny tvorby, a to jak poezie, tak i děl prozaických. Už v roce 1957 vydala první sbírku básní přeloženou do ruštiny „Люблю я жизнь“ (Miluji život). Díky překladům jejích děl do ruského jazyka se dostala do povědomí čtenářů nejen Severního Kavkazu⁵⁷. CH. Bajramukova svou pozornost věnovala i kavkazským ženám ve Velké vlastenecké válce, což je zachyceno například v poemě „Залихат“ (Zalichat⁵⁸, 1963) (Karajeva 1966, 234 – 238). Dále je autorkou libreta první karačajevské opery „Последний изгнанник“ (Poslední vyhnanec) a první karačajevské muzikálové komedie „Бесфамильная невеста“ (Nevěsta bez příjmení) (Urusov 1997, 100). Celkem je CH. Bajramukova autorkou více než 40 knih, z toho 14 básnických sbírek, 4 románů i mnoha dalších novel a povídek. Na sklonku svého života vydala autobiografickou knihu „Моя жизнь“ (Můj život, 1996), která byla i její poslední publikovanou knihou (Bajramukova, Batčajeva 2008, 6).

<http://www.denresp.ru/ludiusudb/12392-pervaya-vo-vsem.html>.

56 Dolores Ibárruri (1895 – 1989) byla jednou z vůdkyň Komunistické strany Španělska, jež protestovala proti sovětské invazi do Československa v roce 1968).

Dolores Ibárruri | Spanish political leader | Britannica.com. *Encyclopedia Britannica | Britannica.com* [online]. Copyright ©2018 Encyclop [cit. 24.04.2018]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Dolores-Ibarruri>.

57 Celkem byla její tvorba přeložena do 52 jazyků (Kazijeva 2003, 1051).

58 Ženské jméno.

4.4.3 Odras deportace v tvorbě Chalimat Bajramukové

Tvorba Chalimat Bajramukové je obecně úzce spjata se životem a kulturou karačajevského národa (Kunov 1963, 18). Ve svých dílech se tedy zabývala i tématem deportace. B. A. Berberov (2011, 122 – 126, 196) nicméně uvádí, že deportace její tvorbu ovlivnila, avšak neměla na její styl psaní velký vliv, což si vysvětluje autorčiným optimismem a zejména oddaností idejím komunismu. Nesouhlas se stalinskými represemi však podle něj lze pozorovat například v její sbírce básní „Снова в путь“ (Opět na cestu, 1972), v básni „Без земли, без дома“ (Bez země, bez domova) a v básni „Горсть земли“ (Hrstka země). Dále se zmiňuje, že v tvorbě CH. Bajramukové je také patrná vděčnost Kazachům a Kyrgyzům za jejich pohostinnost a pomoc, kterou poskytli Karačajevcům po příjezdu do střední Asie. A. I. Sarcilina (1994, 198) uvádí, že CH. Bajramukova byla prvním autorem, který publikoval umělecké literární dílo věnované tomuto tématu. Už v roce 1964 vydala román „Годы и горы“ (Roky a hory), kde je vyobrazen život a změny ve společnosti po návratu ze zemí střední Asie na území KČAO. Jejím druhým a o mnoho známějším prozaickým dílem je román „Четырнадцать лет“ (Čtrnáct let, 1990).

Román „Четырнадцать лет“ (Čtrnáct let), v jehož názvu se odráží počet let strávených v exilu, byl vydán v roce 1990. Ústřední postavou celého románu je Gokka, dobrovolnice zdravotní služby Rudé armády. Děj začíná na počátku října 1943 ve vesnici Čaul. V této době se zde objevují první vojáci NKVD. Přítomnost vojáků ve vesnici začíná obyvatele znepokojovat, nicméně si to odůvodňují tím, že si zde vojáci jen odpočinou a zase odjedou pryč. Zanedlouho poté se do vesnice z fronty k rodičům vrací raněná Gokka a dozvídá se o smrti svého bratra. V noci do domu rodičů Gokky vtrhnou ozbrojení vojáci NKVD a nutí Gokku a její rodiče si okamžitě sbalit věci a opustit dům. Gokka si myslí, že se jedná o pouhé nedorozumění a snaží se to vojákům vysvětlit. Ti jí však k tomu nedají žádnou příležitost, vyvádějí ji a její rodiče ven z domu, odvázejí spolu s ostatními Karačajevci na vlaková nádraží, nakládají do vagonů a posílají

do zemí střední Asie. Během cesty umírá těžce nemocný otec Gokky. Po příjezdu na stanovené místo je Gokka spolu s matkou přidělena do kolchozu Trudovik, kde začíná i přes původní potíže pracovat jako lékařka. Po nějaké době umírá její matka na tyfus a Gokka se zároveň doslýchá o smrti svého prvního manžela ve válce. Poté je převedena do oblastní nemocnice, kde se za nějakou dobu znovu provdá a otěhotní. Se druhým manželem se však kvůli neshodám rozvádí. Později se Gokka se svým synem Arturem vrací do kolchozu Trudovik, kde se dozvídá o možnosti návratu a do rodné země se vrací v květnu 1957 (Bajramukova, Batčajeva 2008, 321 – 520).

V románu lze pozorovat autobiografické prvky, z nichž nejzřetelnějším je samotná deportace, kterou prošla i CH. Bajramukova. Mezi další patří například to, že Gokka, stejně jako autorka románu, sloužila ve vojenské zdravotnické službě a první manžel Gokky napsal román s názvem „Джылла бла таула“ (Roky a hory) a snil o studiu na Literárním institutu Maxima Gorkého v Moskvě, kde studovala i autorka románu. Hlavní myšlenkou tohoto díla je vyobrazit deportaci karačajevského národa od samého počátku až po návrat zpět na území KČAO a duševní i fyzickou sílu, kterou v sobě deportovaný národ musel najít. Tragičnost celého románu, ale zároveň i optimismus a duševní síla jsou zachyceny na příběhu Gokky, která i přestože přijde o celou svou rodinu, neztrácí víru a naději, ba dokonce ji předává ostatním lidem. Autorka zde pracuje s psychologií postav, skrze které vyjadřuje pocity lidí během deportace, kupříkladu právě nepochopení probíhajících událostí v promluvě otce Gokky, který, vyznává ideály revoluce, bojoval během občanské války (1917 – 1920) za rudé, nemůže přijmout skutečnost, že všichni Karačajevci jsou z ničeho nic obviněni ze zrady a odsouzeni k deportaci.

„– Этого не может быть... Они же... наши советские... они... красноармейцы... не сделают этого...“⁵⁹

(Bajramukova, Batčajeva 2008, 347)

---

59 *„To nemůže být pravda... Vždyť oni jsou... naši sověťští... jsou to... rudoarmějci... to přece neudělají...“*

Poměrně často se v románu objevuje i motiv nevíry v to, že by mohl mít J. V. Stalin něco společného s deportací, což zobrazuje víru v ideály revoluce a v hlavní představitele Komunistické strany. Toto může mít také souvislost s oficiální komunistickou propagandou, kdy k J. V. Stalinovi lidé s důvěrou vzhlíželi, a proto bylo pro ně těžké tuto myšlenku přijmout. Opakování tohoto motivu může mít i souvislost s autorčiným vlastním zklamáním.

„– Надо дать телеграмму товарищу Сталину. Он выручит нас из беды...“⁶⁰ (Bajramukova, Batčajeva 2008, 351)

„– Не может того быть, чтобы они сотворили с нами такое с его ведома.

– Ведь нам всегда говорили, что Сталин верный ученик Ленина, – поддакнул другой старик и уверенно заключил: – Ленин ни за что не допустил бы такой произвол. Значит, и Сталин не допустил бы, если б знал.“⁶¹ (Bajramukova, Batčajeva 2008, 381)

Samotná Gokka se dokonce rozhoduje J. V. Stalinovi napsat dopis, ve kterém líčí, co se s nimi stalo. Odpověď na její dopis však nikdy nepřijde.

„Великий вождь!

Конечно же, Вы не знаете о нашей беде. Помогите, помогите нам! Мы умираем! Мы бесконечно верим Вам и преданы Вам до последнего дыхания.“⁶² (Bajramukova, Batčajeva 2008, 425)

Dále je v románu zachyceno, jak bylo po XX. sjezdu Komunistické strany SSSR, kde proběhlo odsouzení kultu osobnosti J. V. Stalina, pro lidi stále těžké přijmout, že jejich „вождь“ (vůdce) stál za celou deportací a obraceli se myšlenkami zpět k Leninovi, jenž byl pro ně zastáncem a symbolem revolučních ideálů.

60 *„,Musíme poslat telegram soudruhu Stalinovi. Ten nás zachrání.“*

61 *„,To nemůže být pravda, že by s námi s jeho svolením provedli něco takového.’
‘Vždyť nám vždycky říkali, že Stalin je oddaný následovník Lenina,’ přitakal stařík a s jistotou usoudil: ‚Lenin by za nic na světě něco takového nedopustil. To znamená, že ani Stalin by to nedopustil, jestli by o tom věděl.“*

62 *„Veliký vůdče! Vy samozřejmě o našem neštěstí nevíte. Pomozte, pomozte nám! Umíráme! Bezmezně Vám důvěřujeme a jsme Vám oddaní až do posledního dechu.“*

„– Что все это значит – Сталин, культ, осуждение?

– Оказалось, ошибок у него было много, грубо попирает он ленинские нормы...

– Как можно о нем так? О вожде?

– Двадцатый съезд партии все поставил на свои места. Хрущев, теперешний первый секретарь, выступил с докладом. Теперь-то мы знаем, какому идолу молились... Ленина забывают стали...“⁶³

(Bajramukova, Batčajeva 2008, 488)

„Вдруг Гокка вздрогнула. Халимат говорила о том, о чем сама она боялась себе признаться: – Ты знаешь, как я верила Сталину. Пока не увидела, что народ наш раздавлен по его воле. А теперь, кроме гнева и ненависти к нему, ничего не чувствую.“⁶⁴

(Bajramukova, Batčajeva 2008, 490)

Je zde také vyobrazena hrubost vojáků během deportace a označování obyvatel za bandity a nepřátele. Za zmínku stojí i použití hovorových a citově zabarvených výrazů typu „докуда“ (hovorově „kam“), „подохнѣт“ („zdechne“), „вражина“ (mizera), „стронь с места“ („uhni, klid' se“), „окочуриться“ („chcípnout“), které podtrhávají celkový charakter událostí.

„ В дверном проеме стоял лейтенант с автоматом наперевес.

– А ну, осади, вражина!

– Там мой отец... Он не встает... Ему надо помочь одеться...

---

63 „,Co to má všechno znamenat – Stalin, kult, odsouzení?’

„Ukázalo se, že chyb měl mnoho a hrubě porušoval Leninovy zásady...’

„Jak je možné o něm takhle mluvit? O vůdci?’

„Dvacátý sjezd strany dal vše do pořádku. Chruščov, nynější první tajemník, vystoupil s referátem. Ted' už víme, k jakému idolu jsme se modlili... Na Lenina jsme začali zapomínat...’“

64 „Najednou sebou Gokka trhla. Chalimat řekla to, co ona sama si nechtěla přiznat: „Ty víš, jak jsem Stalinovi věřila. Dokud jsem si neuvědomila, že svým rozhodnutím zničil náš národ. A ted', kromě zlosti a nenávisti k němu, nic necítím.““

*– Сам справится. Или я помогу... – лязгнул затвор автомата.*⁶⁵

(Bajramukova, Batčajeва 2008, 345)

*„– Какая тебе разница, бандитка, где твоя мать подохнет! Докуда ты ее довезешь-то? Стронь с места, тут и окочурится...“*⁶⁶ (Bajramukova, Batčajeва 2008, 357)

Významnou součástí románu je i vyobrazení cesty ve vagonech a událostí s tím spojených. Nejvýraznějšími motivy této části jsou podmínky během transportu a zacházení se zemřelými.

*„Люди умолкли, подавленные, обессилевшие. Жались друг к другу, чтобы хоть как-то согреться, – вагон продувало насквозь.“*⁶⁷

(Bajramukova, Batčajeва 2008, 370)

*„Особенно страдали дети. Малыши плакали, тянули к матерям ручонки, дети постарше исподлобья поглядывали на кастрюльку, шумно втягивая носами воздух.“*⁶⁸

(Bajramukova, Batčajeва 2008, 379)

*„— Сволочи! Они их выбрасывали какдохлых собак! ...Теперь шарят по всем телятникам, мертвецов ищут!..“*⁶⁹

(Bajramukova, Batčajeва 2008, 375)

Pověst o banditech a nepřátelích vlasti se šířila ještě před příjezdem Karačajevců. Z tohoto důvodu se k nim lidé chovali různě: od pohostinnosti

65 *„Mezi dveřmi stál důstojník a před sebou držel samopal.*

– „Ale no tak, stůj, mizero!“

– „Je tam můj otec... On sám nevstane... Musím mu pomoci se obléct...“

– „Zvládne to sám... Nebo mu pomůžu já...“ a ozvalo se nabití samopalů.“

66 *„„,Jaké je to v tom rozdíl, ničemo, kde tvoje matka zdechne! Kam si myslíš, že jí dovezeš? Uhni, tady taky chcípne...““*

67 *„Lidé utichli, sklíčení a vysílení. Mačkali se jeden na druhého, aby se alespoň trochu zahřáli, protože vagonem profukovalo skrz naskrz.“*

68 *„Nejvíce trpěly děti. Nemluvnata plakala, natahovala ručičky k matkám, starší děti zachmuřeně pokukovaly po kastrůlkách, zatímco se hlasitě nadechovaly nosem.“*

69 *„„,Bídáci! Oni je vyhazují jako chcíplé psy! ... A teď se ve všech vagonech pídí po dalších mrtvých.““*

místních obyvatel až po hrubost a povýšenost vedoucích kolchozů. To, jak s nimi bylo jednáno, zachycuje následující reakce vedoucího kolchozu na prosbu Gokky pracovat jako lékařka, jelikož doktorů v té době byl nedostatek. V ukázce jsou patrné expresivní a hovorové výrazy, které zachycují vztah vedoucího kolchozu k deportovaným: „*вкалывай на поле!*“ („marš na pole“), „*ненавижу гнилую интеллигенцию*“ („nesnáším prohnilý intelektuály“), „*бандитская сволочь*“ („chátro mizerná“, „podleji ničemo“), „*ишь*“ („ejhle, heleme se“)

„— *Нет уж, обойдутся без тебя, вкалывай на поле! Ненавижу гнилую интеллигенцию! Ты же бандитская сволочь! Ишь ты, видали, она считает себя человеком! Какой же ты человек?!*“⁷⁰ (Bajramukova, Batčajeva 2008, 406)

Byť jsou v románu zachyceny různé útrapy a těžkosti, které lidé v té době prožívali, lze v něm pozorovat i symboly nezlomnosti a duševní síly člověka. Toho je možné si povšimnout na osudu Gokky, jež i přes ztrátu domova a svých nejbližších zosobňuje člověka, který dokáže morálně podporovat a dodávat sílu ostatním lidem.

„— *Аллах мой, за что покарал ты нас?! Лучше было бы проститься с жизнью, как несчастный Хасан это сделал...*

— *Не надо, мама, прошу тебя. Побереги свое сердце. Мы должны поддерживать друг друга...*“⁷¹ (Bajramukova, Batčajeva 2008, 399)

„— *Слезами тут не поможешь, мама. Возьми себя в руки. Хочешь, сегодня же отведу тебя к Бибе? Посидите вместе, поговорите.*“⁷² (Bajramukova, Batčajeva 2008, 400)

---

70 „*Ani náhodou, obejdou se i bez tebe, marš na pole! Nesnáším prohnilý intelektuály! Vždyť seš chátro mizerná! Podívejme se, ona se považuje za člověka! Co ty seš za člověka?!*“

71 „— *‘O Allahu, za co nás jen trestáš?! Bylo by lepší se rozloučit se životem, tak jako to udělal nešťastný Hassan...’*

— *‘Ale no tak, mami, prosím tě. Opatruj své srdce. Musíme jeden druhého podporovat...’*

72 „*Slzami nic nevyřešíš, mami. Uklidni se. Jestli chceš, odvedu tě dnes k Bibě. Společně posedíte a popovídáte si.*“

V knize je zpodobněno silné propojení Karačajevců se Severním Kavkazem, smutek nad opouštěním svých rodných hor, a dokonce za použití personifikace je zde líčen i „zármutek“ samotné přírody nad jejich odjezdem a „loučení se“ s nimi.

„Так, наверное, душа отлетает от тела», – подумала с тоской, провожая взглядом размытые очертания горных вершин...“⁷³
(Bajramukova, Batčajeva 2008, 365)

„Сейчас и сами горы будто другие – холодные, облитые мертвенной бледностью, хмуро провожают они их в неизвестность.“⁷⁴ (Bajramukova, Batčajeva 2008, 366)

Toto může být také symbolizováno skrze obraz psa Gokky, který u domu jejich rodičů čekal celých 14 let na návrat svých majitelů. (Bajramukova, Batčajeva 2008, 513)

Román zachycuje rozpolcenost pocitů lidí při zprávách o možnosti návratu i při samotném příjezdu na Severní Kavkaz. Lidé nevěděli, co je bude čekat, bude-li v jejich domě někdo bydlet a z čeho budou žít, protože všechen majetek, který během 14 let získali, museli prodat.

*„- Вам лишь бы поскорей бросить все и уехать!
- А как, думаете, легко бросить, если только-только на ноги встали?! Там снова на голом месте! А жить когда?!“⁷⁵*
(Bajramukova, Batčajeva 2008, 500 – 501)

„Первой опомнилась Халимат, проговорила сквозь слезы, но уже успокоившись немного:

- Все-таки мы дождалась правды.

---

73 *„Такhle nejspíše duše odlétá z těla,‘ pomyslela si tesklivě, vyprovázejíc pohledem vrcholky hor mizící v dáli.“*

74 *„Nyní jsou jiné i samotné hory – chladné, zalité mrtvolnou bledostí, nevesele je vyprovází do neznáma.“*

75 *„- Мěли byste všeho rychle nechat a odjet!
- А вы si мыслите, že je snadné vše zahodit, sotva jsme se postavili на nohy?! Там опěт nic nebude! А kdy máme жít?“*

– Но во что мы превратились... – всхлинула Разият.
– Наши горы вернут нас к жизни, – подала голос Гокка.
– Наши горы... – покачала головой Биба. – В наших домах живут чужаки из-за перевала. Я не знаю, к чему приедем.“⁷⁶

(Bajramukova, Batčajeva 2008, 502)

Dále zde lze pozorovat i rozdílný pohled na návrat starší a mladší generace. Děti, které se narodily až v exilu, za svůj domov považovaly právě země střední Asie, a nikoli Kavkaz, jako tomu bylo u starší generace.

„Артур проснулся, лежал на кровати, разглядывая незнакомую комнату. Захныкал, увидев мать.

– Домой хочу. Когда мы домой поедем?

– Мы уже дома, сынок, – погладила его по головке Гокка.

– Нет, я хочу к Шурику, в «Трудовик», домой... – не унимался Артур.“⁷⁷ (Bajramukova, Batčajeva 2008, 509)

I přes to, že bylo Karačajevcům umožněno vrátit se zpět na území KČAO, označení „bandité“ v povědomí lidí Sovětského svazu stále přetrvávalo, o čemž svědčí rozhovor dvou žen v Moskvě na nádraží, když se Karačajevci vraceli domů.

„– Что за люди такие странные? – спросила одна.

– Говорят, карачаи. Те самые бандиты, отвечала другая, которых когда-то выселили из этих мест. Должно, отпустили.“⁷⁸ (Bajramukova, Batčajeva 2008, 506)

Tento předsudek může být spojen s propagandou Komunistické strany Sovětského svazu.

---

76 „Jako první se vzpamatovala Chalimat, stále se slzami v očích, ale o poznání klidnější, řekla: ‚Přeci jen jsme se dočkali pravdy.‘ Ale v co jsme se proměnili...‘ zavzlykala Razijat. ‚Naše hory nám život navrátí,‘ poklesla hlasem Gokka. ‚Naše hory...‘, pokynula hlavou Biba. ‚V našich domech žijí cizáci kvůli tomu převratu. Nevím, do čeho se vrátíme.‘“

77 „Artur se probudil, ležel na posteli a prohlížel si neznámou místnost. Sotva uviděl matku, rozplakal se. ‚Chci domů. Kdy pojedeme domů?‘ ‚Vždyť už jsme doma, synku,‘ pohladila ho po hlavičce Gokka. ‚Ne, já chci k Šurukovi, do Trudoviku, domů...‘, nebyl k utišení Artur.“

78 „Co to je za zvláštní lidi?‘ zeptala se jedna. ‚Karačajevci, povídá se. Ti ničemové,‘ odpověděla druhá, ‚které kdysi odsud deportovali. Asi je propustili.‘“

5 ODRAZ DEPORTACE VE FILMU

5.1 Film „Холод“ (Chlad)

Deportace Karačajevců se odrazila nejen v literatuře, ale i ve filmu, konkrétně ve snímku karačajevsko-rusko-gruzínské koprodukce s názvem Холод (Chlad). O karačajevské kinematografii není dostupno mnoho informací, a proto film nelze přesně zařadit do celkového kontextu.

Film byl natočen v roce 1991 a byl inspirovaný románem „И был день, и была ночь“ (A byl den a byla noc) D. Kubanova (Akačijeva 1994, 187). Režisérem a zároveň scénáristou snímku je Chusejn Erkenov (*1960), držitel několika filmových ocenění, včetně ocenění na Mezinárodním filmovém festivalu v Karlových Varech, které obdržel v roce 1992 právě za film „Холод“ (Chlad). Sám autor o zrodu myšlenky natočení snímku říká: *„Идея фильма «Холод» была очень простой — показать жизнь народа, его быт, его культуру. Неожиданно все начинает разваливаться, почему — люди сами не могут понять. Мужчины были на фронте, женщины воспитывали детей, работали на войну. Вдруг появились военные, к каждому дому приставили офицера и двух автоматчиков. Рано утром всех посадили в грузовики, тех, кто попытался сопротивляться, расстреливали на месте. И мой фильм — память о тех человеческих чувствах, о том горе.“*⁷⁹

Film Chlad není v tvorbě CH. Erkenova jediným snímkem, který se zabývá stalinskými deportacemi. Ve své tvorbě se CH. Erkenov věnoval také událostem spojeným s deportací Čečenců. V roce 2014 představil na Mezinárodním

---

79 *„Myšlenka filmu „Chlad“ byla velmi prostá, a to představit život národa, jeho životní styl a kulturu, která se však nečekaně rozpadá. Proč? To nemohou pochopit ani samotní obyvatelé. Muži byli na frontě, ženy vychovávaly děti a pracovaly ve válečném průmyslu. Najednou se objevilo vojsko a ke každému domu byli postaveni důstojník a dva vojáci. Brzy ráno naložili všechny obyvatele do nákladních aut a ti, kteří se pokusili o odpor, byli na místě zastřeleni. Můj film je toho památkou.“* (Překlad: Kristýna Paidarová).

Кавказ остается закрытой темой. «Холод», режиссер Хусейн Эркенов - Искусство кино. Журнал "ИСКУССТВО КИНО" - Искусство кино [online]. Copyright © 2000 [cit. 15.04.2018]. Dostupné z: <http://www.kinoart.ru/archive/2000/07/n7-article7>.

filmovém festivalu ve Varšavě film s touto tematikou, jehož název je „Приказано забыть“ (Rozkaz: Zapomeňte!)⁸⁰.

Tento historický snímek „Холод“ (Chlad) byl v místním tisku uváděn pod titulkem „Опять выселение?“ — Теперь в кино.“ (Opět deportace? - Nyní však ve filmu.) (Akačijeva 1994, 187). Film byl v Rusku i přes úspěchy na mezinárodních filmových festivalech přijat s rozpaky, jelikož, jak uvádí sám autor, podle některých film uráží Rusy a podle jiných naopak Karačajevce⁸¹. Hlavní role ve filmu obsadili: národní umělec Ruské federace Nikolaj Jerjomenko ml. (1949 – 2001), gruzínský herec Levan Pilpani (1934 – 1995), ruský herec Alexandr Čislov (*1966), ruský herec Alexandr Krasnov (1917 – 1992), gruzínská herečka Tamara Schirtladze (*1929), turkmenská herečka Ljudmila Potapova (*1965) a další. Film je namluvený v karačajštině a ruštině, přičemž promluvy Karačajevců jsou dabované jednou osobou při zachování původního znění a trvá 74 minut⁸².

5.1.1 Děj filmu „Chlad“

Film retrospektivně zachycuje první dny před deportací a samotný počátek deportace. Ve filmu je jedna hlavní dějová linie (deportace Karačajevců) a několik dalších, paralelně probíhajících linií. Začátek filmu se odehrává v myslí mladého muže žijícího v 90. letech 20. století, jenž si ve svém bytě promítá různé náboženské výjevy. Patrně na základě vyprávění pamětníků si představuje, jak asi deportace probíhala. Ve svých představách se vrací do roku 1943, kde vidí malé děti, jak si spolu vesele hrají u domu, což může symbolizovat poklidný a šťastný život před deportací. Náhle se však scéna změní a přesune se do hor, kde jsou zpodobněni dva muži, přičemž jeden

---

80 WFF 2014: Hussein Erkenov, ROZKAZ: ZAPOMNIEĆ / ORDERED TO FORGET - YouTube. *YouTube* [online]. Copyright © 2014 [cit. 15.04.2018]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=Wyi_EUKIAU0.

81 Кавказ остается закрытой темой. «Холод», режиссер Хусейн Эркенов - Искусство кино. *Журнал "ИСКУССТВО КИНО" - Искусство кино* [online]. Copyright © 2000 [cit. 15.04.2018]. Dostupné z: <http://www.kinoart.ru/archive/2000/07/n7-article7>.

82 *Холод*. [film]. Хусейн Эркенов. 1991.

z nich, Azamat, utíká před druhým. Azamat je nakonec dostižen, protože doběhne na konec skály a nemá už kam dále utéci. Než by se však nechal polapit, raději ze skály skočí. Muž, který se ho snažil dostihnout, se jmenuje Kasim. Ve filmu je později rozklíčováno, že Azamat spolupracoval během války s Němci, čímž napomohl k likvidaci Kasimovy rodiny. Po těchto událostech se Kasim rozhodne odjet z vesnice⁸³.

Ve vesnici plyne život pokojně dál až do chvíle, kdy přijedou sovětsí vojáci za účelem vykonání rozkazu Státního výboru obrany a začínají s deportací Karačajevců. Obyvatelé mají povoleno si s sebou sbalit pouze teplé oblečení a jídlo, na což mají 20 minut. Lidé se brání, odmítají opustit své domy a argumentují tím, že karačajevští muži bojují na frontě. Vojáci však na nikoho neberou ohledy. Paralelně s touto dějovou linií probíhá i příběh jednoho z důstojníků, Krasnula, jež má dohlížet na bezproblémový průběh deportace. Krasnul se zamiluje do Karačajevky, již se před deportací snaží uchránit. Ona však chce odjet se svojí rodinou a utíká tedy z domu, ve kterém byla ukryta⁸⁴.

Děj se dále odehrává ve vagoně vlaku. Během cesty zemře mnoho lidí, včetně mladé kavkazské dívky, do které se již zmíněný důstojník Krasnul zamiloval. Její smrt Krasnula psychicky zničí natolik, že musí být odvolán z vedoucí pozice. Ke konci filmu obchází plukovník Nikolaj Nikolajevič během jedné ze zastávek vagonu s deportovanými. Když vidí, kolik vagonů je již prázdných, odchází do polí, kde se zastřelí. Na samém konci filmu je opět vyobrazen onen mladý muž, nahlas předčítající verše o deportaci. Jako skrytý symbol se v závěru objeví malá keramická soška, která dříve patřila jednomu z deportovaných Karačajevců⁸⁵.

---

83 *Холод*. [film]. Хусейн Эркенов. 1991.

84 *Холод*. [film]. Хусейн Эркенов. 1991.

85 *Холод*. [film]. Хусейн Эркенов. 1991.

5.1.2 Hlavní myšlenky filmu „Chlad“

Film má podle našeho názoru zejména upozornit na problematiku deportace, jelikož mnoho lidí o této události nemusí mít žádné informace, a proto jedním ze záměrů autora mohlo být přiblížení této problematiky jak ruské, tak i světové veřejnosti. Toto potvrzuje i fakt, že film byl představen na několika mezinárodních filmových festivalech, včetně, jak je již zmíněno výše, MFF v Karlových Varech, kde v roce 1992 obdržel Cenu města Karlovy Vary⁸⁶. Na základě studia odborné literatury vydané na téma deportace Karačajevců lze také říci, že film výstižně zachycuje průběh deportace a podává tedy svědectví o probíhajících událostech. Z tohoto důvodu je možné usoudit, že film kromě funkce estetické má i funkci vzdělávací.

Film celkově působí velmi pochmurným dojmem. Samotný, již sám o sobě, tragický námět snímku je podtrhován zvolenou hudbou a událostmi na pozadí hlavní dějové linie, jako například plačící kojeneček, který není k utišení, milostný příběh s tragickým koncem, sebevražda plukovníka, kterého „dostihlo svědomí“, atd. Dalším výrazným prvkem zdůrazňujícím celkový nádech a podtrhujícím celkovou atmosféru filmu, jsou záběry na mrtvá těla, která jsou vynášena z vagonů a buď ponechána podél kolejnic, nebo shazována z mostu do vody. Film dále hovoří skrze skryté symboly, jedním z nichž je například již zmíněná keramická soška, která byla zhotovena jedním z Karačajevců jako ochrana před zlými duchy a jejíž vyobrazení na konci filmu může znamenat, že onen mladý muž je potomkem tvůrce sošky. Za další symbol by se dal považovat samotný název snímku, jelikož jedním slovem odráží jak klimatické podmínky, tak i, poeticky řečeno, chlad v srdcích Karačajevců, který cítili během deportace⁸⁷.

---

86 KVIFF | Historie. *Redirecting to <http://www.kviff.com/cs/uvod>* [online]. Copyright © 2018 Film Servis Festival Karlovy Vary [cit. 21.04.2018]. Dostupné z: <http://www.kviff.com/cs/historie/1992>.

87 *Холод*. [film]. Хусейн Эркенов. 1991.

6 ZÁVĚR

V této bakalářské práci jsme se zabývali analýzou vybraných karačajevských literárních děl a filmu, které zobrazují tematiku deportace Karačajevců. Na základě studia zdrojů a vlastního výzkumu bylo zjištěno, že nejvíce děl pojednávajících o deportaci Karačajevců bylo vydáno až po rozpadu Sovětského svazu v 90. letech 20. století.

Deportace se odrazila zejména v dokumentární a umělecko-dokumentární tvorbě. Mezi hojně vznikající literární prameny lze zařadit sborníky, jež obsahují dokumenty, paměti, muzejní a archivní materiály, fotografie, krásnou literaturu, atp. Příkladem této tvorby jsou sborníky autorů Musy Abajchana „Великое Избиение“ (Velké vyhlazení) a Svetlany Alijevy „Так это было“ (Tak to bylo). Vedle těchto děl navíc vzniká umělecká literatura, v níž se většinou odráží vlastní zkušenosti a prožitky autorů, a proto má tato literatura spíše autobiografický až dokumentární ráz. V době deportace vzniká v karačajevské literatuře nový žánr, tzv. „песни плачи“ (poezie nářků) neboli „песни выселения“ (poezie vysídlení). Tato poezie je pesimisticky laděná a líčí autorův tragický pohled na deportaci a život v exilu.

V práci jsme se zaměřili na tvorbu dvou karačajevských spisovatelů, Ismaila Semjonova a Chalimat Bajramukové. Z tvorby Ismaila Semjonova byly analyzovány základní motivy básní „В день выселения“ (V den vysídlení), „Горькие слова“ (Hořká slova), „Молитва“ (Modlitba), „Исмаил вернулся на свою землю“ (Ismail se navrátil do své země), „В тяжелое время“ (V těžkých časech) a „В день возвращения моему народу“ (Mému národu v den návratu). Z děl Chalimat Bajramukové byl pak zkoumán román „Четырнадцать лет“ (Čtrnáct let). Kromě literárních děl jsme se zabývali zpracováním dané tematiky také ve filmu karačajevského scénáristy a režiséra Chusejna Erkenova „Холод“ (Chlad, 1991). Na těchto dílech pak práce demonstrovala základní motivy a hlavní myšlenky této literatury

a kinematografie. Bylo zjištěno, že zobrazení deportace Karačajevců ve filmu a literatuře se v zásadě nelišilo, jelikož ve všech výše zmíněných dílech lze pozorovat podobné motivy. V literatuře se často opakovaly motivy propojení Karačajevců s kavkazskou přírodou a horami, dále náboženské motivy a motivy morální podpory národu. Ve filmu i literatuře se pak objevovaly motivy nepochopení v té době probíhajících událostí a bezcitnosti vojáků během deportace, přičemž výrazným motivem bylo zejména zacházení s ostatky těch, kteří v průběhu deportace zemřeli. Nicméně pouze ve filmu „Холод“ (Chlad) byla uvedena oficiálně propagovaná příčina deportace, což byla kolaborace Karačajevců s nacisty během Velké vlastenecké války.

Zpracování bakalářské práce s tematikou deportace Karačajevců bylo komplikováno nedostatkem materiálů, v nichž by na tuto problematiku bylo nahlíženo věcně. Z tohoto důvodu bylo nutné prostudovat mnoho různých zdrojů a pomocí komparace zhodnotit objektivitu dostupných informací. Vzhledem k omezenému rozsahu bakalářských prací byla tematika deportace Karačajevců představena pouze na příkladech děl autorů Ismaila Semjonova a Chalimat Bajramukové a na filmu „Холод“ (Chlad) režiséra a scénáristy Chusejna Erkenova. Přehledy jednotlivých děl a jejich autorů uvedené v podkapitolách 4.2, 4.3 a 4.4 samozřejmě nejsou vyčerpávající. Daná tematika by proto mohla být obsáhleji rozpracována v rámci případné diplomové práce.

Důkladným prostudováním dostupných materiálů jsme došli k názoru, že deportace Karačajevců a ostatních národů Sovětského svazu představovala pouze jeden z projevů totalitní vlády Komunistické strany SSSR. Záměrem práce bylo upozornit na danou problematiku a přimět čtenáře zamyslet se nad nebezpečím extremismu a extremistických politických stran, které s pomocí manipulace dokáží vybudovat totalitní režim, jemuž nezáleží na zájmech obyvatel, ale pouze na vlastní existenci a ideologii, pro niž jsou jeho představitelé schopni učinit cokoli.

7 SEZNAM LITERATURY A ZDROJŮ

Ruskojazyčná literatura

АКАЧИЕВА, С. М. Тема сталинских репрессий в карачаевской и балкарской литературах. In: *Репрессированные народы: история и современность: Материалы II Всероссийской научной конференции*. Карачаевск: КЧ ГПУ, 1994, с. 184-187. ISBN 5-900278-13-1.

АЛИЕВА, С. У. *Так это было: Национальные репрессии в СССР 1919 - 1952 годы: Худож. - док. сб, I - III том*. Москва: Инсан, 1993. ISBN 5-85840-261-5.

БЕРБЕРОВ, Б. А. *Тема народной трагедии и возрождения в карачаево-балкарской поэзии: на материале устной и письменной словесности 1943-2000 гг.* 2011: КБИГИ, Нальчик. ISBN 978-5-91766-039-4.

БОТАШЕВА, З. Б. О влиянии депортации на развитие карачаевской культуры и искусства. *Репрессированные народы: история и современность: Материалы II Всероссийской научной конференции*. Карачаевск: КЧ ГПУ, 1994, 170 - 175. ISBN 5—900278—13—1.

ГОГИБЕРИДЗЕ, Г. М. *Литература народов Северного Кавказа: Учеб. пособ.* Ставрополь: Издательско-полиграфическая фирма Ставрополье, 2004. ISBN 58-758-0098-4.

ДЕРЕВЕНСКИЙ, Борис. *История Кавказа*. Санкт-Петербург: Балтийская книжная компания, 2015. ISBN 978-5-91233-369-9.

КАЗИЕВА, А. М. *Антология литературы народов Северного Кавказа: Поэзия Том 1*. Пятигорск: ПГЛУ, 2003. ISBN 5-89988-318-9.

ЛАЙПАНОВ, К. Т., ХАТУЕВ, Р. Т., ШАМАНОВ И. М. *Карачай с древнейших времен до 1917 года: историко-этнографические очерки*. Черкесск: ИКО Аланский Эрмитаж, 2009. ISBN 5864940216.

МИХАИЛОВ, И. В. *Территория проживания: Карачаево-Черкесская Республика*. Ставрополь: Ставропольсервисшкола, 2004. ISBN 5 93078 242-3.

САРЦИЛИНА, А. И. *Тема депортации в творчестве Халимат Байрамуковой и Светланы Алиевой. Репрессированные народы: история и современность: Материалы II Всероссийской научной конференции*. Карачаевск: КЧ ГПУ, 1994, с. 198-201. ISBN 5-900278-13-1.

ТЕБУЕВ, Р. С., ХАТУЕВ, Р. Т. *Очерки истории карачаево-балкарцев*. Москва: Илекса, 2002. ISBN 5-93078-107-9.

ТОТУРКУЛОВ, К.-М. Н., ШЕБЗУХОВА, Л. К. *Возвращение: Сборник поэзии и прозы*. Черкесск: Карачаево-Черкесское республиканское книжное издательство, 2007. ISBN 978-5-7289-0239-3.

ТОТУРКУЛОВ, К.-М. Н. а Л. К. ШЕБЗУХОВА. *Возвращение: Сборник поэзии и прозы*. Черкесск: РГУ Карачаево-Черкесское республиканское книжное издательство, 2007. ISBN 978- 5-7289-0239-3.

Literatura v českém jazyce

VYDRA, Zbyněk a kolektiv. *Dějiny Ruska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2017. ISBN 978-80-7422324-2.

ZUBOV, Andrej Borisovič, ed. *Dějiny Ruska 20. století: Díl I*. Praha: Argo, 2014. ISBN 978-80-257-0921-4.

ZUBOV, Andrej Borisovič, ed. *Dějiny Ruska 20. století: Díl II*. Praha: Argo, 2015. ISBN 978-80-257-0964-1.

Internetové zdroje

Elektronické knihy

АБАИХАН, М. Х. *Великое избиение* [online]. Ставрополь: Сервисшкола, 2012 [cit. 2018-02-23]. ISBN 978-5-93078-732-0. Dostupné z: <http://www.elbrusoid.org/upload/iblock/c66/c665d7fa496f6dd01a1a1955dfbf722c.pdf>

АКАЧИЕВА, С. М. Горькая дорога в рай. In: ХАДЖИЕВА, М. Х. *Наука Мастерство Искусство: Из опыта работы ведущих специалистов КЧГУ, выпуск 7* [online]. Карачаевск: КЧГУ, 2012, 7 - 14 [cit. 2018-04-02]. Dostupné z: <http://www.elbrusoid.org/upload/iblock/867/86716082bb8d2df28d929e8706b3bbe2.pdf>

АКБАЕВ, А. А. *И плакали горы...: Документально-художественное издание на языках народов России и казахском языке* [online]. Москва: Академия МНЭПУ, 2015 [cit. 2018-04-03]. ISBN 978-5-7383-0409-5. Dostupné z: <http://www.elbrusoid.org/upload/iblock/44f/44fa41e1e5aeb95447b14292e8894c7f.pdf>

АЛИЕВ, К. М. *Свет и тени партизанской войны* [online]. Ставрополь: Сервисшкола, 2003 [cit. 2018-03-17]. ISBN 5-86494-013-5. Dostupné z: <http://www.elbrusoid.org/upload/iblock/0d3/0d395ca79ba160c7b3931faf8b0cdb7f.pdf>

БАЙРАМКУЛОВА, А. А., ed. Депортация карачаевского народа: истоки насилия. In: *Права репрессированных народов к современному миру: Материалы I Международной научно-практической конференции, 70-летию начала депортации народов Юга России. 16-17 мая 2013 года* [online]. Черкесск: БИЦ СевКавПТА, 2014, 96 - 104 [cit. 2018-03-15]. Dostupné z: <http://www.elbrusoid.org/upload/iblock/7f1/7f1f5c8c44f4076c52da554ca11c169b.pdf>

БАЙРАМУКОВА, Ф. И. *Когда сердце горит от печали* [online]. Москва: ГУ МДН, 2008 [cit. 2018-04-03]. ISBN 978-5-9247-0066-3. Dostupné z: <http://www.elbrusoid.org/upload/iblock/c26/c26424fdf246d2622b66b7cca564e984.pdf>

БАЙРАМУКОВА, Ф. И., БАТЧАЕВА, Л. А. *Тёплый ливень надежд: К 90 - летию со дня рождения народного поэта Карачаево-Черкессии Халимат Байрамуковой* [online]. Элбрусид, 2008 [cit. 2018-04-10]. ISBN 978-5-91075-003-0. Dostupné z: <http://www.elbrusoid.org/upload/iblock/216/21633b0e4023de368df55f2d62d85c26.pdf>

БАЛТИН, Р. И., САКИЕВ, М. М. *Народы Карачаево-черкессии: Историко-этнографические очерки* [online]. Ставрополь: Ставропольское книжное издательство, 1957 [cit. 2018-03-05]. Dostupné z: <http://www.elbrusoid.org/upload/iblock/558/5581fc9534d69fd4f365b4be8f1ca464.pdf>

БОРЛАКОВА, З.М. *Депортация и репатриация Карачаевского народа (1943-1959гг.)* [online]. Москва: Реглант, 2005 [cit. 2018-03-24]. ISBN 5-98258-034-1. Dostupné z: <http://www.elbrusoid.org/upload/iblock/21a/21a03bd34da71d2b382376a5c8672c8c.pdf>

БОРОМАНГНАЕВ, Б. Б. *Вклад репрессированных народов СССР в Победу в Великой Отечественной Войне 1941-1945 гг. Монография, Том 1* [online]. Научное издание: Элиста: ЗАОр НПП Джангар, 2010 [cit. 2018-03-07]. ISBN 978-594-5874-435. Dostupné z: <http://www.elbrusoid.org/upload/iblock/2b6/2b6ca0454cd5ad4abb60ad8be68c4f17.pdf>

БУГАИ, Н. Ф. *Иосиф Сталин-Лаврентию Берию: «Их надо депортировать»: документы, факты, комментарии* [online]. Москва: Дружба народов, 1992 [cit. 2017-11-25]. ISBN 52-850-0049-1. Dostupné z: http://militera.lib.ru/docs/0/pdf/sb_ih-nado-deportirovat.pdf

КАРАЕВА, И. А. *Очерк истории карачаевской литературы* [online]. Москва: Наука, 1966 [cit. 2018-03-30]. Dostupné z: <http://www.elbrusoid.org/upload/iblock/f17/f170e84b4a9827755b87f77756e527f4.pdf>

КАРАКЕТОВ, М. Д., САНАБЧИЕВ, Х.-М. А. *Карачаевцы, балкарцы* [online]. Москва: Наука, 2014 [cit. 2018-03-06]. ISBN 978-5-02-038043-1. Dostupné z: <http://www.elbrusoid.org/upload/iblock/828/82864f4fbd447252d61795fec7f6dd92.pdf>

КАРАКЕТОВ, Ю. Д. *Букет сирени: Стихи* [online]. Нальчик: Эль-Фа, 1996 [cit. 2018-04-08]. ISBN 5-88195-182-4. Dostupné z: <http://www.elbrusoid.org/upload/iblock/653/653220d441b725b29b90898b534d30d9.pdf>

КОИЧУЕВ, А. Д. *Карачай: вопросы истории, культуры и религии* [online]. Ставрополь: Издат. Карачаево-Черкесского Государственного Университета, 2006 [cit. 2017-11-25]. ISBN 58-307-0084-0. Dostupné z: <http://www.elbrusoid.org/upload/iblock/dda/dda4b93192f028cd0e9cd6cf948e895e.pdf>

КОЧКАРОВА, А. М. *Хрустальные просторы — Алан: Семейные хроники* [online]. Черкесск: není uvedeno, 2012 [cit. 2018-04-07]. Dostupné z: <http://www.elbrusoid.org/upload/iblock/af5/af55787506e65444acb88d6065a36ad6.pdf>

КУМЫКОВ, Т. Х. Этногенез балкарского и карачаевского народов в исторической литературе. *О происхождении балкарцев, карачаевцев: Материалы научной сессии по проблеме происхождения балкарского и карачаевского народов (22—26 июня 1959 г.)* [online]. Нальчик: Кабардино-Балкарское книжное издательство, 1960, 9 — 37 [cit. 2018-02-26]. Dostupné z: <http://www.elbrusoid.org/upload/iblock/92a/92a793fa836b9ede7091d0dec6f3b877.pdf>

КУНОВ, С. С. *Писатели Карачаево-Черкессии* [online]. Черкесск: Карачаево-черкесское книжное издательство, 1963 [cit. 2018-04-10]. Dostupné z: <http://www.elbrusoid.org/upload/iblock/a0b/a0baf0095822d8235738b36b0483f51c.pdf>

ЛАЙПАНОВ, К. Т. *Карачай и Карачаевцы: Очерки, статьи, заметки* [online]. Черкесск: Карачаевский научно-исследовательский институт, 2005 [cit. 2018-03-06]. ISBN 5-87757-102-8. Dostupné z: <http://www.elbrusoid.org/upload/iblock/729/72901f79ef90e60464444608ae2edf3e.pdf>

НАХУШЕВ, В. Ш. *Народы Карачаево-Черкессии: История и культура* [online]. Черкесск: [s.n.], 1998 [cit. 2017-11-19]. ISBN 58-997-2205-3. Dostupné z: <http://www.elbrusoid.org/upload/iblock/fd8/fd8481875da8d1ec452168b97a70ec61.pdf>

СЮЮНЧЕВ, Азамат. *Стихотворения и поэмы: Перевод с карачаевского* [online]. Ставрополь: Карачаево-Черкесский госуниверситет, 2003 [cit. 2018-04-13]. ISBN 5-89972-058-1. Dostupné z: <http://www.elbrusoid.org/upload/iblock/18c/18c01112c806d1b8e8b2c5583923416a.pdf>

ТЕБУЕВ, Р. С. *Депортация Карачаевцев: Документы рассказывают* [online]. Черкесск: КЧИГИ, 1997 [cit. 2018-03-16]. ISBN 5-85183-014-X. Dostupné z: <http://www.elbrusoid.org/upload/iblock/efb/efbe33ba64d1a6c961c695a60a2d19b6.pdf>

ТЕБУЕВ, Р. С. *Судьбоносные периоды в истории Карачаевского народа* [online]. Ставрополь: Сервисшкола, 2016 [cit. 2018-03-16]. ISBN 978-5-93078-877-8. Dostupné z: <http://www.elbrusoid.org/upload/iblock/15f/15f71c07f1a1575d786821c3d32eb00b.pdf>

УЛАКОВ, М. З. *История карачаево-балкарского языка: Краткий курс лекций* [online]. Нальчик: Российская академия наук КБНЦ, 2001 [cit. 2018-03-04]. Dostupné z: <http://www.elbrusoid.org/upload/iblock/c9d/c9d098538e351db1ccf2f4b6e92e526e.pdf>

ХУБИЕВ, О. А. *Ассы* [online]. Черкесск: Ставропольское книжное издательство, 1988 [cit. 2018-04-08]. ISBN 5-7644-0158-5. Dostupné z: <http://www.elbrusoid.org/upload/iblock/962/962dfa9dcea1858b060a5de81db168e1.pdf>

ХУБИЕВ, О. А., ГНЕУШЕВ, В. *Время: Стихи - Авторизованный перевод с карачаевского* [online]. Ставрополь: Карачаево-Черкесское книжное издательство, 1957 [cit. 2018-03-31]. Dostupné z: <http://www.elbrusoid.org/upload/iblock/80b/80bc905e88c45025c803578204b531b2.pdf>

ЧАНКАЕВА, Т. А. Традиции Карачаевской литературы— Роман Хасана Аппаева «Черный сундук». *Культурная диаспора народов Кавказа: генезис, проблемы изучения: по материалам международной научной конференции 14-19 октября 1991 г.* [online]. Черкесск: Карачаево-Черкесский научно- исследовательский институт истории, филологии и экономики, 1993, 210 - 217 [cit. 2018-03-26]. ISBN 5-85183-001-8. Dostupné z: <http://www.elbrusoid.org/upload/iblock/768/76874a5fc37bd3b4fcdaa2b0a622a478.pdf>

ЧАНКАЕВА, Т. А. *Эволюция карачаевской литературы: Проблематика. Поэтика. Межлитературные связи* [online]. Москва - Ставрополь: СГПИ, 2004 [cit. 2018-04-10]. ISBN 5-7042-0931-9. Dostupné z: <http://www.elbrusoid.org/upload/iblock/27b/27b8340c87acdac01ded3184ee4cadd5.pdf>

ЧОМАЕВ, К. И. *Наказанный народ* [online]. Черкесск: ПУЛ, 1993 [cit. 2017-11 - 22]. ISBN 57-796-0008-2. Dostupné z: <http://www.elbrusoid.org/upload/iblock/5fd/5fdc7c9dac3a40badb068833bf848597.pdf>

ШАМАНОВ, И. М., КАРАЕВА, З. Б., КЕЧЕРУКОВ, К. А., АЛИЕВ, А.-М. Ч., АЛИЕВ, И. И. *Карачаевцы: Выселение и возвращение: 1943 - 1957: материалы и документы* [online]. ЧЕРКЕССК: Пул, 1993 [cit. 2018-03-17].

ISBN 57-796-0008-2. Dostupné z: <http://www.elbrusoid.org/upload/iblock/ff6/ff6afc6542ef5b813f57750dc2d27ee3.pdf>

ШАМАНОВ, И. М., ТАМБИЕВА, Б. А., АБРЕКОВА, Л.О. *Наказаны по национальному признаку: Учебное пособие для студентов по курсу истории* [online]. Черкесск: КЧФ МОСУ, 1999 [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: <http://www.elbrusoid.org/upload/iblock/2e3/2e3aaaf21c99e59adea636ddfa415ad7.pdf>

ШАМАНОВА, М. *Дерево держат корни* [online]. Ставрополь: ГУП Ставропольская краевая типография, 2002 [cit. 2018-04-03].

ISBN 5-901563-34-4. Dostupné z: <http://www.elbrusoid.org/upload/iblock/172/172cee27634d11f97a50364adaac6ac6f.pdf>

ШНАЙДЕР, В. Г. *Советская национальная политика и народы Северного Кавказа в 1940–1950-е гг.: Монаграфия* [online]. Москва - Берлин: Directmedia, 2015 [cit. 2018-03-11]. ISBN 978-5-4475-4041-8.

Dostupné z: [https://books.google.cz/books?](https://books.google.cz/books?id=pYs5CwAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=cs#v=onepage&q&f=false)

[id=pYs5CwAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=cs#v=onepage&q&f=false](https://books.google.cz/books?id=pYs5CwAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=cs#v=onepage&q&f=false)

Elektronické články

2 ноября – 61 год со дня депортации карачаевского народа. *Официальный сайт Главы и Правительства Карачаево-Черкесской республики* [online].

Copyright © 2012 [cit. 24.02.2018]. Dostupné z: http://kchr.ru/news/detailed/1411/?sphrase_id=205104

Биджиев Асхат Басиятович (1900 – 1958). *Элбрусид* [online].

Copyright © 2003 [cit. 30.03.2018]. Dostupné z: <http://www.elbrusoid.org/articles/science/387364/>

ГКО 30 июня 1941 | Главная | История России - федеральный портал История. РФ. Главная | История России - федеральный портал История. РФ [online]. [cit. 18.03.2018] Dostupné z: <https://histrf.ru/lenta-vremeni/event/view/gko>

История кыпчаков, которых мы именуем половцами | Центр Льва Гумилёва. Центр Льва Гумилёва | Современное Евразийство и Скифство [online]. Copyright © 2010 [cit. 04.03.2018]. Dostupné z: <http://www.gumilev-center.ru/istoriya-kurchakov-kotorykh-my-imenuem-polovcami/>

Их подвиг будет жить в веках | Министерство культуры Карачаево-Черкесской Республики. Сайт Министерства культуры Карачаево-Черкесской Республики [online]. Copyright © 2018. [cit. 18.03.2018]. Dostupné z: <http://mkkchr.ru/ih-podvig-budet-zhit-v-vekah/>

Кавказ остается закрытой темой. «Холод», режиссер Хусейн Эркенов - Искусство кино. Журнал "ИСКУССТВО КИНО" - Искусство кино [online]. Copyright © 2000 [cit. 15.04.2018]. Dostupné z: <http://www.kinoart.ru/archive/2000/07/n7-article7>

Карачаево-балкарско – русский словарь. *Элбрусoid* [online]. [cit. 08.04.2018]. Dostupné z: <http://www.elbrusoid.org/dictionary/?direction=2&str=%E0%F1%F1%FB>

Карачаево-Черкесия. *Это Кавказ* [online]. 2018 [cit. 03.03.2018]. Dostupné z: <https://etokavkaz.ru/kchr>

Карачаево-Черкесская Республика (справка по схеме) - Карачаево-Черкесская Республика - Министерство иностранных дел Российской Федерации. [online]. Copyright © [cit. 02.03.2018]. Dostupné z: http://www.mid.ru/ru/maps/ru/ru-kc/-/asset_publisher/jMTVGsngd25w/content/id/2299877

Конституция Российской Федерации. *Конституция Российской Федерации* [online]. Copyright © [cit. 02.03.2018]. Dostupné z: <http://constitution.kremlin.ru/>

НКВД - это... Что такое НКВД?. *Контрразведывательный словарь* [online]. Copyright © [cit. 24.04.2018]. Dostupné z: <https://counterintelligence.academics.ru/495/%D0%9D%D0%9A%D0%92%D0%94>

Об административно-территориальном устройстве Карачаево-черкесской республики (с изменениями на: 22.02.2017), Закон Карачаево-Черкесской Республики от 24 февраля 2004 года №84-РЗ. *Docs.cntd.ru, все Кодексы РФ, СП, ГОСТ, СНИП, Санпин, регламенты, указы, законы* [online]. Copyright © 2017 [cit. 12.04.2018]. Dostupné z: <http://docs.cntd.ru/document/802054682>

Общие данные. *Официальный сайт Главы и Правительства Карачаево-Черкесской республики* [online]. Copyright © 2012 [cit. 02.03.2018]. Dostupné z: http://kchr.ru/mainmenu/about_the_republic/about/

Первая во всем. *День Республики* [online]. Copyright © 2003 [cit. 09.04.2017]. Dostupné z: <http://www.denresp.ru/ludiisudb/12392-pervaya-vo-vsem.html>

Сталинизм: цифры и мифы — Арсений Рогинский — Именем Сталина — Эхо Москвы, 14.08.2010. *Эхо Москвы - новости, радио, политика, экономика, особое мнение* [online]. Copyright © 1997 [cit. 25.03.2018]. Dostupné z: <https://echo.msk.ru/programs/staliname/696621-echo/#element-text>

Dolores Ibárruri | Spanish political leader | Britannica.com. *Encyclopedia Britannica / Britannica.com* [online]. Copyright ©2018 Encyclop [cit. 24.04.2018]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Dolores-Ibarruri>

KVIFF | Historie. *Redirecting to <http://www.kviff.com/cs/uvod>* [online]. Copyright © 2018 Film Servis Festival Karlovy Vary [cit. 21.04.2018]. Dostupné z: <http://www.kviff.com/cs/historie/1992>

Marxismus-leninismus. *Sociologická encyklopedie*. [online]. Copyright © 2017 [cit. 20.04.2018]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Marxismus-leninismus>

Proletkult | Soviet organization | Britannica.com. *Encyclopedia Britannica / Britannica.com* [online]. Copyright © 2018 Encyclop [cit. 22.04.2018]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/Proletkult>

WFF 2014: Hussein Erkenov, ROZKAZ: ZAPOMNIEĆ / ORDERED TO FORGET - YouTube. *YouTube* [online]. Copyright © 2014 [cit. 15.04.2018]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=Wyi_EUKIAU0

Film

Холод. [film]. Хусейн Эркенов. 1991

9 RESUMÉ

Tato bakalářská práce se zabývá odrazem deportace Karačajevců v karačajevské literatuře, přičemž svou pozornost zaměřuje na tvorbu dvou karačajevských autorů Ismaila Semjonova a Chalimat Bajramukovou. Na jejich tvorbě pak demonstruje základní motivy a hlavní myšlenky této literatury. Dále se věnuje odrazu deportace Karačajevců v karačajevské kinematografii, a to konkrétně ve snímku karačajevského scénáristy a režiséra Chusejna Erkenova „Холод“ (Chlad, 1991).

РЕЗЮМЕ

Настоящая бакалаврская работа посвящена отражению депортации карачаевцев в карачаевской литературе, причём за основу были взяты произведения двух карачаевских авторов – Исмаила Семёнова и Халимат Байрамуковой. На примере творчества этих авторов в работе демонстрируются основные мотивы и главные идеи литературы. Далее, на примере фильма карачаевского сценариста и режиссёра Хусейна Эркенова «Холод» (1991), рассматривается отражение депортации карачаевцев в карачаевском кинематографе.

10 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha I: Azamat Sujunčev.....	60
Příloha II: Bilal Lajpanov.....	62
Příloha III: Nazir Chubijev.....	64

Пříloha 1: Azamat Sujunčev

ГОВОРЯТ: „ЗАБУДЬ“ (Říkají: Zapomeň!“, 1945)

Мне твердят: колыбельную песню забудь,
Горных рек по ущельям проложенный путь,
Свет высот, наполняющий радостью грудь,
Позабудь гордой жизни извечную суть.

Позабудь родников освежающий вкус
И росу, что сверкает несметностью бус,
И трудов, нам завешанных, сладостный груз
И парящий над миром двуглавый Эльбрус.

Мне твердят: позабудь дорогие края,
Где зарыта в землю пуповина твоя,
И очаг, пред которым сидела семья,
Где варилась насущная пища твоя.

Позабудь свой аул, что в предгорьях возник
В дни, что памятны лишь знатокам древних книг,
Дом, к которому ты с малолетства привык,
Позабудь своих предков, забудь свой язык.

Мне твердят: позабудь про орлиный полет,
Про свободу, что в сердце у горца живет,
И привыкни к местам, где бесправье и гнет
Ожидает и впредь твой несчастный народ...

Мне внушают: забудь.... Но забыть не могу
Наших гор высоту в серебристом снегу,
И цветов пестроту на весеннем лугу,
И вечерние танцы в шумливом кругу.

О, мечта моя! Солнце надеждой встречай,
Словно всадник, скачи в обездоленный край,
Где гнездовья орлиных бестрепетных стай,
Где в горах и долинах пролег КАРАЧАЙ.

Пусть мне руки и ноги сковала беда,
Не смирится с изгнанием душа никогда,
Мне опорю - гор величавых гряда,
Мой Эльбрус, чья вершина, как мудрость, седа.

Крылья чистой души, крылья светлой мечты
Унесут за пределы запретной черты
В те края, где синеют в тумане хребты,
Где потоки шумят и алеют цветы.

В те края, где срывается с гор водопад,
Где надгробия предков по внукам грустят,
Где нас ждет КАРАЧАЙ, как орлица орлят,
И куда наши песни еще долетят...

1945

(Sujunčev 2003, 36 – 37)

Příloha 2: Bilal Lajpanov

ПЯТЬ БРАТЬЕВ (Pět bratrů, 1993)

Грозная весть его позвала в дорогу, -
Ушел на фронт - с друзьями старался в ногу.
Согбенным старцем, вопросительным знаком
Осталась валяться его коса среди луга,
Осталась его долина с неубранным злаком,
Осталась с его ребенком родная подруга.

"Как будет жить в лихолетье моя сторонка?"
О детях, о стариках он думал на марше...
А через месяц к ним пришла похоронка:
В самом первом бою погиб самый старший.

Второй заслужил Звезду Героя Союза, -
Был бесстрашен, как лев, - нестигаемая порода...
Но сердце не выдержало обрушившегося груза:
Умер второго ноября сорок третьего года .

Третий, казалось, взобрался на мирный берег,
Не оглянувшись, в счастье свое поверил,
Но счастье его споткнулось, прошло стороною, -
В День Победы был унесен войною...

Четвертый брат на протезах с войны вернулся.
С высылкой не смирился и не согнулся.
За что обрел победитель судьбу такую?
Умер вдали от дома, по долине своей тоскуя.

Пятый войну закончил живым-невредимым.
В изгнании затосковал по горам родимым...
Самый младший из братьев - горяч и зелен –
Вслух осудил он ссылку, - и был расстрелян.

Старик сыновей оплакивал вместе с женою –
Сыновей, убитых войной и судьбой иною.
Остался единственный внук - от старшего сына,
Его приняла назад родная долина.

Внуку в наследство от них осталось немало:
От стариков - коран и черкеска;
наборный пояс отца;
От дядей - уздечка, ножны от дорогого кинжала,
Камешек из Кубани, рисунок Эльбруса -
рисунок младшего, гордеца,
И все их горькие годы -
надежды, мечты, невзгоды, -
И годы, что братья не прожили, -
за пределами несвободы.

(Alijeva 1993, 127 - 128)

Пříloha 3: Nazir Chubijev

НОЧЬ (Нос)

Ночь плывёт над грешною землёю,
Спят печально чуйские поля.
Ты не спишь под тусклою звездою,
Плачут на чужбине тополя.

Спят поэты-горцы сном глубоким.
Ты о них всё думаешь один.
Плачет где-то над хребтом высоким
Чёрный беркут снеговых вершин.

1952. Киргизстан.

(Toturkulov, Šebzuchova 2007, 50)